

T.C.

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM

ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

THE UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ

SÜTÇÜ IMAM

REVIEW OF THE FACULTY OF THEOLOGY

YIL / YEAR: 17 SAYI / NUMBER: 34

TEMMUZ-ARALIK / JULY-DECEMBER / 2019

ISSN-1304-4524

e-ISSN-2651-2637

KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ
THE UNIVERSITY OF KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ IMAM
REVIEW OF THE FACULTY OF THEOLOGY

ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Kapsam/Scope: İlahiyat ve Sosyal Bilimler (Religious/Theology/Islamic Researches and Social Sciences)

Periyot/Period: Yılda 2 Sayı (30 Haziran & 31 Aralık) / Biannual (30 June & 31 December)

Makale Son Kabul/Article Deadline: 15 Mayıs-15 Kasım (May 15-November 15)

Yayın Dili/Language Publication: Türkçe & Arapça / Turkish & Arabic

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yılda iki kez yayınlanan akademik hakemli bir dergidir. Dergide üç hakemin görev aldığı çift taraflı kör hakemlik sistemi kullanılmaktadır/*The University of Kahramanmaraş Sütçü Imam Review of the Faculty of Theology is an peer-reviewed academic journal published twice a year and uses double-blind review fulfilled by three reviewers.*

Basım Yeri / Place Of Publication:
KSÜ Matbaası, Kahramanmaraş
İletişim / Communication:
KSÜ İlahiyat Fakültesi Avşar Yerleşkesi 46100
Onikişubat / KAHRAMANMARAŞ
Tel: 0 344 300 27 01 **Faks:** 0344 300 27 02
e-mail: ilahiyatdergi@ksu.edu.tr
web: http://dergipark.gov.tr/ksuifd
Kahramanmaraş – 2019

T.C.
KAHRAMANMARAŞ SÜTÇÜ İMAM ÜNİVERSİTESİ
İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

KSÜ İlâhiyat Fakültesi Adına Sahibi / Owner
Prof. Dr. Niyazi CAN (KSÜ Rektörü)

Baş Editör/ Editor
Prof. Dr. M. Akif ÖZDOĞAN

Editörler Kurulu / Editorial Board
Prof. Dr. H. Ezber BODUR / Prof. Dr. Nuri KAHVECİ
Prof. Dr. Mehmet ÖZKARCI / Prof. Dr. Şaban ÖZ
Prof. Dr. Faruk ÇİFTÇİ / Doç. Dr. İbrahim ÇETİNTAŞ

Bölüm Editörleri/ Field Editors
Doç. Dr. Veli ABA
Doç. Dr. Saffet KARTOPU
Doç. Dr. Feyza Betül KÖSE
Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman KURT
Arş. Gör. Dr. Sezai KORKMAZ
Arş. Gör. Asım SARIKAYA

İngilizce Dil Editörü / English Language Editor
Arş. Gör. Hatice KIRMACI

Editör Yardımcısı / Assistant Editor
Arş. Gör. İrfan KARA

Redaksiyon Ekibi / Redaction Team
Arş. Gör. Abdullah ŞAHİN

Sayfa Düzeni / Page Layout
Arş. Gör. İrfan KARA & Dr. Öğr. Üyesi Abdurrahman KURT

Kahramanmaraş – 2019

Danışma Kurulu / Advisory Board

♦ Prof. Dr. İsmail ÇALIŞKAN (Y. Beyazıt Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ (Necmettin Erbakan Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Ömer KARA (Atatürk Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Abdullah KAHRAMAN (Marmara Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Abdülkadir EVGİN (Sütçü İmam Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Enbiya YILDIRIM (Ankara Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Talip ÖZDEŞ (Cumhuriyet Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Ahmet HAKSEVER (Ankara Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Müfit Selim SARUHAN (Ankara Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Mustafa MACİD (Atatürk Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Hanefi PALABIYIK (Atatürk Üniversitesi)

♦ Prof. Dr. Mevlüt ERTEN (Kırıkkale Üniversitesi)

♦ Doç. Dr. Cahit KÜLEKÇİ (İnönü Üniversitesi)

♦ Doç. Dr. Halil APAYDIN (Amasya Üniversitesi)

YAZIM VE YAYIM ESASLARI

1. KSÜ İlâhiyat Fakültesi Dergisi yılda iki defa olmak üzere İlahiyat ve Sosyal Bilimler alanında Haziran ve Aralık aylarında yayımlanan hakemli bir dergidir.

2. Derginin yayın dili Türkçe ve Arapça'dır.

3. Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına ait olup, yayımlanan yazılar yayıncının izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz ve elektronik ortama taşınamaz.

4. Gönderilecek yazıların daha önce başka bir dergide yayımlanmamış ya da yayımlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekir.

5. Yayımlanması istenen yazılar, dergipark sistemi üzerinden dergimize gönderilmelidir. Makale gönderi rehberindeki açıklamalara rağmen sorun yaşayanlar dergimizin e-mail adresine "ilahiyatdergi@ksu.edu.tr" sorunlarını iletebilirler.

6. Makalelerin başında ortalama 100-150 kelimelik Türkçe ve İngilizce Öz (**Abstract**) bulunmalıdır. Ardından öz'den daha ayrıntılı yaklaşık 450-750 kelime arası **Summary** kaynakça'dan sonra yer almalıdır. Abstract ve Summary yazımında alanın terimleri Encyclopaedia of Islam 3. baskısı dikkate alınarak hazırlanmalıdır.

7. Makalelerin sonuna **Kaynakça** eklenmelidir. Arapça yazılan makalelerde kaynakça ayrıca latin harfleriyle de yazılmalıdır.

8. Gönderilen yazılarda uyulması gereken format:

a. A4 boyutunun kenar boşlukları üst ve alt 4,75 cm, sağ ve sol 4 cm olmalıdır

b. Gövde metni 11 punto ve 1,3 aralıklı, dipnot metni ise 9 punto ve 1 aralıklı, *Bookman Old Stlyle* yazı tipinde biçimlendirilmelidir.

c. Dipnotlarda İlahiyat alanına özgün **İsnad Dipnotlu Atıf Sistemi 2. Edisyonu** kullanılmaktadır.

Örnek Dipnot: ♦İlk Geçtiği Yerde ● Sonraki Geçtiği Yerde

Kitap♦ Talip Özdeş, *Maturidi'nin Tefsir Anlayışı* (İstanbul: İnsan Yayınları, 2003), 15.

● Özdeş, *Maturidi'nin Tefsir Anlayışı*, 141-143.

Makale♦ Adem Çiftci, "İslam Ceza Hukukunda Suça Teşeb-

büsten Vazgeçme", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (Haziran 2015), 23.

● Çiftci, "Suça Teşebbüsten Vazgeçme", 23.

Ansiklopedi♦ Ömer Faruk Akün, "Âlî Mustafa Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1989), 2/416.

● Akün, "Âlî Mustafa Efendi", 2/416.

Tez♦ Abdullah Demir, *Ebû İshâk Zâhid es-Saffâr'ın Kelâm Yöntemi* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014), 122.

● Demir, *Zâhid es-Saffâr'ın Kelâm Yöntemi*, 22.

Örnek Kaynakça:

♦Akün, Ömer Faruk. "Âlî Mustafa Efendi". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/416-417. Ankara: TDV Yayınları, 1989.

♦Çiftci, Adem. "İslam Ceza Hukukunda Suça Teşebbüsten Vazgeçme". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/1 (Haziran 2015), 23-46.

♦Demir, Abdullah. *Ebû İshâk Zâhid es-Saffâr'ın Kelâm Yöntemi*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014

♦Özdeş, Talip. *Maturidi'nin Tefsir Anlayışı*. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. Basım, 2003.

*****Kısaltmalar, tablo ve şekiller, tercüme ve yazma eserlerden alıntı kuralları…vb. daha detaylı bilgi için:

https://www.isnadsistemi.org/section/isnad2/ adresinden faydalanılabilir.

9. Makaleler alanında uzman üç hakeme gönderilmektedir. Makalenin yayımlanması için en az iki hakemin olumlu raporu gerekir.

10. Makalelerin yayımlanmasındaki nihai karar **Dergi Yayın Kurulu** tarafından verilir.

KSÜ İLAHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

Dizinlenme Bilgileri / Abstracting and Indexing Services

1) TR Dizin Kabul: 2018 yılı 31. sayı itibariyle
   https://trdizin.gov.tr/publication/journal/detailJ/TVRnd05qWT0=
2) Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBİAD)
   http://atif.sobiad.com
3) İsam İlahiyat Makaleleri Veri Tabanı
   The Center for Islamic Studies (ISAM-Turkey) Articles on Theology Database
   http://www.isam.org.tr/
4) Google Scholar

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Araştırma Makaleleri/Research Articles

Âl-i İmrân Sûresi 110. Âyetinin Hakikat Mecaz İkilemi Bağlamında Tahlili ve Otantik Anlamının Türkçe Meallere Yansıması Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım -II-/*Analysis of the 110th Verse of Sūra al-ʿImrān in The Context of Truth and Metaphor and Critical Approach about the Effect of the Verse's Authentic Meaning on its Turkish Translations II*

Necmettin ÇALIŞKAN- Ahmet Sait SICAK_____1-28

Semitik Dinsel Metinlerde Tinsel Varlık Fenomenolojisi */Phenomenology Of Spiritual Existences In The Semitic Religious Texts*

Mustafa TURAL_____29-72

Mâturîdî'ye Göre Nesih Problematiği/*The Problematic of the Naskh According to al-Māturīdī*

Arslan KARAOĞLAN_____73-111

Modern Bilimin Eleştirisinde Öne Çıkan Hususlar/*Prominent Issues in the Critique of Modern Science*

Erol ÇETİN_____113-140

Tefsir Literatürü Bağlamında Allah'ın Sosyal Hayatı Tanzimi Meselesi/*The Matter of Allāh's Regulation of Socioeconomic Life in the Context of Tafsīr Literature*

Bayram AYHAN_____141-174

Şemsüddîn es-Semerkandî'nin İlahi Sıfatlar Problemine Yaklaşımı/*The Approach of Shams al-Dīn al-Samarqandī on the Problem of Divine Attributes*

Yusuf OKŞAR_____175-212

Hadîsler Çerçevesinde Îsârın Tasnifine Dair Yeni Bir Değerlendirme */ A New Evaluation of Altruism Classification in the Framework of Hadiths*

Fahri HOŞAB_____213-252

Arap Dilinin Batı Afrika Kültürüne Etkisi/*The Impact of Arabic Language on West African Culture*
Murat YİĞİT- Youssoufa SOUMANA_____253-288

Mutasavvıf Ebû Yezîd El-Bistâmî'nin (ö. 234/848) Hadis Rivayetleri Üzerine Bir İnceleme/*An Assesment About Ḥadīth Narration of the Ṣūfī Abū Yazīd al-Bisṭāmī (D. 234/848)*
Rabia Zahide TEMİZ_____289-316

Allah'ın İsrailoğulları ile Ahidleşmesi/*The Covenant between Allāh and the Children of Israel*
Mehmet Fatih KORKMAZ_____317-352

İslâm Savaş Hukûkunda Nefîr-i Âmm (Genel Seferberlik)/*Nefīr-i ʿĀmm in Islamic War Law (General Mobilizaion)*
Alimcan BUĞDA_____353-384

Kitap Değerlendirmeleri / Book Reviews

Arap Dili ve Belâgatında Lafız ve Anlam Yazar: M. Akif ÖZDOĞAN (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018)
Değerlendiren: Adem BİLSİN_____385-390

Kur'an'ın Önerdiği Vasat Ümmet Yazar: Ahmet ÖZ (İstanbul: Çıra Yayınları, 2018)
Değerlendiren: Mehmet ALPKIRAY_____391-396

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi
The University of Kahramanmaraş Sütçü Imam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Semitik Dinsel Metinlerde Tinsel Varlık Fenomenolojisi

Phenomenology of Spiritual Existences in The Semitic Religious Texts

Yazar / Author

Mustafa TURAL
Dr., Milli Eğitim Bakanlığı
Kayseri/ TÜRKİYE
4030240806@erciyes.edu.tr
https://orcid.org/0000-0002-8755-8319

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article
Makale Geliş Tarihi / Date of Receipt: 30/09/2019
Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 24/12/2019
Makale Yayın Tarihi: 31/12/2019
Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık / December
Yıl/Year: 17 **Sayı/Issue:** 34 **Sayfa /Page:** 29-72
Atıf/Citation: Tural, Mustafa. "Semitik Dinsel Metinlerde Tinsel Varlık Fenomenolojisi". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (Aralık 2019), 29- 72. https://doi.org/10.35209/ksuifd.626492

● *Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.*

KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi
34 (Aralık 2019): 29-72.

Semitik Dinsel Metinlerde Tinsel Varlık Fenomenolojisi

Öz

Tanakh, Yeni Ahit ve Kur'ân-ı Kerîm Semitik dillerde yazılmış olmalarına rağmen sadece Semitik halklar tarafından okunmakla kalmamış neredeyse bütün dünyada bu metinlere inanan pek çok kişi olmuştur. Semitik metinlerde tinsel varlıkların insanların hayatlarına, insanların da tinsel varlıkların hayatlarına müdahale edebildikleri anlatılmaktadır. İnsanların algı ve tutumları, inanmakta oldukları kutsal metinlerin anlatımları doğrultusunda şekillenir. Bu bağlamda insanlar sağlıklarının, refahlarının, başarılı veya başarısız olmalarının metinlerde anlatılan tinsel varlıklar tarafından etkilenebilir olduğuna inanmaktadırlar. Semitik metinlerde anlatılan tinsel varlıklar, genel olarak iyilik, güzellik ve yardımseverlik kavramlarıyla özdeşleştirilen melekler ile kötülük, uğursuzluk ve zarar verme ile özdeşleştirilen cinler olarak ikiye ayrılmıştır. Ancak bazı metinlerde düşmüş meleklerden de bahsedilmektedir. Semitik metinlerde, tinsel varlıkların yaratıldıkları, kendi iradeleri doğrultusunda davranış sergilemekle birlikte her dilediklerini gerçekleştiremedikleri, ölümlü ve sonlu olup yargılanarak cezalandırılabildikleri veya ödüllendirilebildikleri anlatılmaktadır. Dolayısıyla Semitik metinlerdeki tinsel varlıklar hiçbir zaman tanrı karakteri kazanamamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Dinler tarihi, tanakh, incil, Kur'ân-ı Kerîm, ruh, melek, cin, şeytan.

Phenomenology of Spiritual Existences in The Semitic Religious Texts

Abstract

The New Testament named Tanakh and the Qurʾān were written in Semitic languages. These two books were not only read by the Semitic tribes, but also many people in the world believed them. Beliefs, sensations, perceptions and behaviors of these people have been affected by faiths system that were formed the Semitic sacred texts. Peoples who are connected to this faith system have believed

that they have been influenced by some of the incorporeal existences about their health, wealth and success. Incorporeal existences are categorized into two varieties according to their characters: the good and the bad. Angels are good, favorable and beneficial. As for the demons, they are bad, harmful and damaging. However, fallen angels are mentioned in some texts. All of them have been saying that God is creator, prescriptive and retributive. For this reason, incorporeal existences had not become a god under no circumstances.

Keywords: History of religions, tanakh, new testament, Qurʾān, spirit, angel, demon, satan.

Giriş

"Semitik" kelimesi, Tanakh külliyatının Torah (Tevrat) kısmının ilk kitabı olan Genesis (*Bere'shith*) kitabının 10. ve 11. bölümleri referans alınarak Arami, İbrani ve Arabi toplulukların Nuh'un oğlu Sam'ın neslinden türedikleri bilgisine dayanılarak ilk defa A. L. Schlözer tarafından 1781 yılında kullanılmıştır.[1] On dokuzuncu yüzyıldan itibaren Akad dilinin de Semitik dil ailesine dâhil edilmesiyle daha kapsamlı hâle gelen Semitik dillerin en eski yazmaları, MÖ.2500 yıllarına ait olduğu ifade edilen Sümer tabletlerinde geçen Akadca kelimelerdir.[2] Semitik halklarla komşu olan Sümerlerin kökeni hakkında tartışmalar olmakla birlikte Sümerlerin lengüistik açıdan Semitik topluluklarla aynı dil ailesinden olmadığı ifade edilmekte hatta aynı alfabeyi kullanıyor olmalarına rağmen Sümerce ile Akadca arasındaki farkın Çince ve Fransızca arasındaki fark kadar belirgin olduğu vurgulanmaktadır.[3] Ancak Semitik topluluklara komşu olan Sümerlerin ilk yazılı kaynakları miras bırakmış olması ve Semitik halklarla kültürel etkileşime girmiş olması, Sümerlerin

[1] A. Dalby, *Dictionary of Languages* (London: A & C Black, 2006), 546; M. Greenberg, "Semites", *Encyclopaedia Judaica* (USA: Thomson Gale, 2007), 20/39.
[2] A. J. Hackett, "Semitic Languages", *Encyclopedia of Language and Linguistics* (Amsterdam: Elsevier Science Publising, 2006), 12/229.
[3] J. Bottero, *Eski Yakındoğu Sümer'den Kutsal Kitab'a*, trc. L. A. Özcan (Ankara: Dost, 2005), 21, 28-30.

inanış ve uygulamalarının da göz önünde bulundurulmasını gerekli kılmaktadır. Semitik dil ailesinden Fenikece, Kartacaca ve İbranca dilleri Kenan dil ailesini Babilce ve Asurca dilleri de Akad dil ailesini oluşturmaktadır.[4] Ayrıca Semitik diller bünyesinde yer alan pek çok diyalektiğin olduğu ifade edilmektedir.[5]

Semitik ulusların kutsal metinleri pek çok ulus tarafından benimsenmiş olup, Semitik metinlerde geçen terimler Semitik olmayan uluslar tarafından da bilinmektedir. Bu bağlamda Semitik dil kaynaklı Tanakh, Yeni Ahit ve Kur'ân-ı Kerîm isimli kutsal kitapların ortaya koydukları inanç sistemleri neredeyse bütün dünyayı etkilemiştir.

Semitik metinlerde, Tanrısal iradenin her şeyi yarattığı, tek mutlak güç sahibi olduğu ve tinsel varlıkları denetiminde tuttuğu bilgisinin vurgulanması sayesinde tinsel varlıklar tanrısallık karakteri kazanamamıştır. Bu durum, tinsel varlıkların tipolojik olarak "ilah tipolojisi" dışında tasnif edilmesini gerekli kılmaktadır.

Semitik metinlerde tinsel varlık türlerinin insan türünün yaşantısına müdahil olabildiği anlatılmaktadır. İnsan türünün tinsel bir varlık tarafından ayartıldığı anlatılmakta ve ardından dünya hayatının başladığı ifade edilmektedir. Ayrıca insanların tinsel varlıklar tarafından etkilenebilir olduğu bilgisi verilmekte ve tinsel varlıkların da insanların tahakkümü altında çalışmak zorunda bırakıldıkları anlatılmaktadır.

Semitik dinlerin diğer uluslar tarafından da benimsenmesiyle birlikte Semitik menşeli tinsel varlık olgusu diğer kültürlerle etkileşime girmiştir. Örneğin, Semitik kültürdeki "cin" kelimesi, Latinceye "genius", Fransızcaya "génie", İngilizceye de "genie" olarak geçmiş olmakla birlikte Grekçe "daimones" kelimesiyle de ifade edilir olmuştur.[6] Böylece hem Yunan kökünden anlamlar taşımış hem de

---

[4] B. Lewis, *Ortadoğu Hristiyanlığın Doğuşundan Günümüze Ortadoğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi*, trc. S. Kölay (Ankara: Arkadaş, 2005), 27.

[5] C.M. Rabin, "Semitic Languages", *Encyclopaedia Judaica* (USA: Thomson Gale, 2007), 18/281.

[6] C. Soanes - A. Stevenson, "Concise Oxford English Dictionary", linguistic-

Semitik dinlerdeki karşılığı olan "cin" kelimesini ifade eder olmuştur. Aynı şekilde Yahudilik'teki "mal'âk", ve İslamiyet'teki "melek" olgusu, formatını korumuş olmakla birlikte Latince kökenli "angelus" ismiyle Avrupa kıtasında tanınır olmuştur.[7] Bazen de Semitik kültüre ait olmayan tinsel bir varlık, önce Semitik kültüre girip ardından diğer kültürlere taşınmıştır. Örneğin, Fars kültüründeki "Aeshma-daeva" adındaki tinsel varlık, "Ashmedai" ismiyle Sami kültüre, daha sonra da "Asmodeus" ismiyle Avrupa'ya girmiştir.[8] Ancak düalisttik dinlerde olduğu gibi Tanrı karşıtı bir karakter kazanamamış,[9] kötülükle özdeşleştirilmekle birlikte yine Tanrı'ya bağımlı kalmıştır.[10]

Tinsel varlık olgusu evrenseldir. Çin gibi Semitik kültürden oldukça uzak bölgelerde dahi demonik varlıkların (Kwan-tzu, Shên) bulunması[11] ve hemen her toplumda tinsel varlıklara inanılıyor olması bu olgunun evrensel olduğunu göstermektedir.[12]

Fenomenoloji ve Karşılaştırmalı Dinler Tarihi yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, Semitik dinsel metinlerde bahsi geçen tinsel varlıklar, metinlerin anlatımları doğrultusunda ve varlık yelpazesindeki konumlarına göre tipleştirilmiştir. Bu bağlamda tinsel varlıkların metinlerde anlatılan eylemleri ve olguları tasvir edilerek karakterize edilmiştir. Aynı tipteki tinsel varlıklar bir arada tasnif edilerek betimlenmiştir. Ulaşılan bulgular, karşılaştırmalı dinler tarihi metodolojisi çerçevesinde benzerlikleri ve farklılıkları vurgula-

---

support@babylon.com (16.5.2019).

[7] A. Piras, "Angels", *Encyclopedia of Religion* (USA: Thomson Corporation, 2005), 1/343-349.

[8] P. Oursel - L. Morin, "Mythology of Ancient Persia Religion of the Zend-Avesta A Summary of Moslem Myths", F. Guirand (ed.), *New Larousse Encyclopedia of Mythology* (New York: Crescent Books, 2001), 321.

[9] W. Stephens, "Demons: an Overview", *Encyclopedia of Religion*, 4/2276.

[10] M. Ünal, *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama* (Kayseri: Geçit, 1999), 197.

[11] N. Dennys, *Folklore of Chine and Its Affinities with That of The Aryan and Semitic Races* (London: 1876), 79-96.

[12] M.S. Şahin, "Cin", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1993), 8/5-8.

narak tasvir edilmiştir. Semitik metinlerden Tanakh, Yeni Ahit ve Kur'ân-ı Kerîm, araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. Olgunun tespiti noktasında ikincil kaynaklardan da yararlanılmıştır.

1. Semitik Metinler

"Tanakh" kelimesi, Yahudiler tarafından kanonik kabul edilen kutsal metin külliyatını ifade etmektedir. Tanakh'ın dışında apokrif kitaplar da vardır.[13] Tanakh kelimesi, İbrancada "Öğreti" anlamına gelen Torah (Tevrat) kelimesinin, "Nebiler, Elçiler" anlamına gelen "Nevi'im" kelimesinin ve "Kitaplar" anlamına gelen "Kethuvim" kelimelerinin ilk harflerinin (T-N-K) bir araya getirilmesi ile Yahudi din bilginleri tarafından oluşturulmuştur. Tanakh, yazılı Yahudi kutsal metin külliyatını ifade etmektedir. Yahudiler tarafından "Sözlü Tevrat" (*Tora Şebaalpe*) olarak kabul edilen "Mişna" ile Mişna'nın yorumlarını içeren "Gemara" isimli eserlerin birleşmiş hâli anlamına gelen Talmud,[14] Yahudi din bilginlerine göre Tanakh'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi açısından ikincil kaynak mahiyetindedir.[15] Hıristiyanlar, Tanakh'a "Eski Ahit" (*Old Testament*) adını vermiş ve Tanakh'ı kendi kutsal kitap külliyatlarının (*Bible*) ilk parçası olarak kabul etmişlerdir.[16]

İsa Mesih'in söz ve davranışlarının anlatıldığı İnciller'in yanı sıra İsa Mesih'in öğrencilerinin mektuplarını da ihtiva eden ve Hıristiyanların kutsal metin külliyatını oluşturan "Yeni Ahit" (*New Testament*) kitapları Tanrı'nın, İsa Mesih kişiliğinde kendisini bildirmesi ve insanlarla yaptığı antlaşmayı yenilemesinin göstergesi

---

13 J.H. Charlesworth, "Biblical Literature: Apocrypha and Pseudepigrapha", *Encyclopedia of Religion*, 2/896-905.

14 N. Haleva, *Pirke Avot*, 201-207.

15 R. Firestone, *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in-Avram'ın Çocukları*, trc. Ç. Erendağ - L. Kartal (İstanbul: Gözlem, 2004), 101; İ. Unterman, *The Talmud, An Analytical Guide to its History and Teachings* (New York: Bloch Publishing, 1971), 14.

16 W. Harvey, "Torah", *Encyclopaedia Judaica*, 20/39-46; N. Haleva, *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*, trc. Ester Asa (İstanbul: Gözlem 2004), 203-205; N. M. Sarna, "Biblical Literature: Hebrew Scriptures", *Encyclopedia of Religion*, 2/878-879; H. Tanyu, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (1966), 95-98.

olarak kabul edilmiştir.[17] Yeni Ahit, kendisini Tanakh'ın devamı olarak takdim etmiştir.[18] Tanakh kitaplarını kutsal metin olarak kabul eden Hıristiyanlar, Yeni Ahit'in gelmesiyle birlikte Tanrı'nın sadece Yahudilerin Tanrısı olmaktan çıktığına ve Yeni Ahit'e inanan bütün insanların Tanrı'sı haline geldiğine inanmaktadırlar.[19]

Semitik dil ailesi içerisinde diğerlerine nazaran daha yakın tarihli (610-632) olan Kur'ân-ı Kerîm, İslam dininin kutsal kitabıdır.[20] Kur'ân-ı Kerîm, kendinden önce varolan kitaplara da inanılmasını ister.[21] Bunlar, "Sayfalar" anlamına gelen "Suhuf" ile birlikte Tevrat, Zebur ve İncil isimli kitaplardır. Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'in dışında Hadis külliyatı da Müslümanlar için Kur'ân-ı Kerîm'in doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için ikincil kaynaktır. Özellikle Buhârî'nin (ö.256/870) ve Müslim'in (ö.261/875) derlediği hadis kitapları Müslümanlar için diğer hadis derlemelerinden daha sahih kabul edilmiştir.[22]

2. Semitik Metinlerdeki Tinsel Varlıklar

Yahudiliğin kutsal metin külliyatı olan Tanakh kitaplarında ruh (*rûah* רוח), nefis (*nefesh* נפש), Şeytan (*satan* שטן), cin (*sin* שד), melek (*mel'ek* מלאך), Mikâil (*Mik'el* מיכאל), Cebrâil (*gabreel* גבריאל) gibi varlıklardan bahsedilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de de rûh (**روح**), nefs (**نفس**), Şeytân (**شَيْطان**), cinn (**جنّ**), mel'ek (**ملاك**), Mîkâîl (**ميكائيل**) ve Cibrîl (**جبريل**) gibi müşterek tinsel varlıklardan bahsedilmektedir. Bunlardan bazıları olumlu bazıları ise olumsuz karakterdedir.

Ayrıca Tanakh külliyatında geçen Yılan (*nahash* נחש) Kerup

---

[17] K. Backhause, "Yeni Ahit," M. Selçuk - H. Albayrak (ed.), *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2013), 848-849.
[18] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Matta 5/17-20; Pavlus'tan Romalılar'a Mektup 11/11-32; Petrus'un Birinci Mektubu 2/9-10.
[19] F. Davidson v.dğr., *The New Bible Commentary* (London: Billing and Sons, 1954), 1127; M. Thurner, "Seçilmişlik", M. Selçuk - H. Albayrak (ed.), *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü* (Ankara: Ankara Üniversitesi, 2013), 660-661.
[20] A. Birışık, "Kur'an", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 26/383-386.
[21] *Kur'ân-ı Kerîm*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013), Bakara 2/285.
[22] İ.L. Çakan, *Hadis Edebiyatı Çeşitleri Özellikleri Faydalanma Usulleri* (İstanbul: 1996), 69-70.

(*kerûb* כרוב), Azâzêl (*az'azel* עזאזל), Lilit (*lilet* לילית) ve Livyatan (*livieten* לוויתן) gibi hem olumlu hem de olumsuz karakter gösterebilen tinsel varlıkların yanında Talmud gibi ikincil kaynaklarda ve apokrif kitaplarda hikâyesi anlatılan bazı düşmüş meleklerden de bahsedilmektedir.[23] Bu bağlamda Tanakh külliyatında olumlu ve olumsuz karakterli tinsel varlıkların yanında düşmüş melek olgusunun tipleştirdiği her iki karakteri de taşıyan tinsel varlıklar bulunmaktadır.

2.1. Semitik Metinlerde Ruh ve Nefis olgusu

Tanakh'ta Tanrı Yahve'nin Âdem'i toprağın tozundan yarattığı ve burun deliklerine "yaşam soluğu" üflediği, böylece Âdem'in konuşma yeteneği kazandığı anlatılmaktadır.[24] Âdem'e üflenen şeyin, Tanakh'ın M.Ö. 270'de yazımına başlanılan Yunanca tercümesi olan Septuaginta'da "nefesh" olarak geçtiği, M.Ö. 2. yy'da hazırlanan Tanakh'ın Aramca tercümesi olan Targum'da ise "ruah" kelimesinin geçtiği, bu sebeple insanı insan yapan bu özelliğin "ruah" (**רוח**), kelimesi ile ifade edilebileceği gibi "nefesh" (**נפש**), kelimesi ile de ifade edilebileceği söylenmektedir.[25]

Sümer metinlerinde Semitik metinlere benzer bazı bilgiler bulunmaktadır. Tanrılar gibi bir hayat yaşayabilmesi için Kral Ziusudra'ya gökten ebedi soluğun indirildiği ve insana yaşam soluğu üflendiği anlatılmaktadır.[26] Ayrıca İbranca'da 'nefesh' ve 'ruah' kelimeleri ile ifade edilen tinsel özellik, Semitik dil ailesinden olan Arap

---

[23] M. Simon, "*Talmud*, *Gittin*, 68a-68b", ed. I. Epstein, http://www.Halakhah.com (15.4.2019), 195-198; S.L. Brenton, "The Septuagint With Apocrypha: English", http://ecmarsh.com (8.6.2019); R. Laurence, *The Book Of Enoch The Prophet* (London: y.y., 1883), 6; R. M. Lesses, "Lilith", *Encyclopedia of Religion*, 8/5458-5459; J.B. Lumpkin, *The Books of Enoch A Complete Volume Containing* (Alabama: Fifth Estate Publishers, 2010), 27.

[24] J.W. Etheridge, *The Targums of Onkelos and Jonathan Ben Uzziel on The Pentateuch with The Pragments of The Jerusalem Targum from The Chaldee* (London: y.y., 1862), 38.

[25] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, thk. M. Farsi, trc. D. Yanni vd. (İstanbul: Gözlem, 2010), 1/14-17.

[26] S.N. Kramer, *Sümer Mitolojisi İ.Ö. Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma*, trc. H. Koyukan (İstanbul: Kabalcı, 1999), 137-148.

dilinde de 'nefs' ve 'ruh' kelimeleri ile ifade edilmektedir.[27] Aynı şekilde insanın yaratılışı konusunda, Tanakh'ın[28] ve Kur'ân-ı Kerîm'in[29] insanın önce toz/topraktan yaratıldığı ve daha sonra da insana ruhun üflendiğine dair vermiş oldukları bilgiler tematik açıdan benzerlik göstermektedir.

2.2. Semitik Metinlerde Tekeler, Cinler ve Cinciler

Tanakh'ta İsraillilerin kendilerini yoldan çıkaran tekeler (*seirim*) için kurban kestikleri ve bunun Tanrı Yahve tarafından yasaklandığı anlatılmaktadır.[30] Yahudi yorumcular 'tekeler' anlamına gelen 'seirim' kelimesiyle vahşi insanların veya yarı insan yarı keçi görünümlü imgesel hayvanların kastedildiğini ve metinde bahsedilen kurban ritüelinin tapınma anlamına gelmediğini söylemektedirler. Yahudi yorumculara göre İsrailliler bu uygulama ile cinlerle yakınlık kurmayı amaçlamaktadırlar.[31]

Teke figürü pek çok antik uygarlıkta önemli bir semboldür. Babil'de teke figürü ile İştar, oğlak ile Temmuz temsil edilir. Teke, Hititlilerde yeni doğan çocuğun bedeninin uzuvlarıyla özdeşleştirilmekte, Sümerlerde ise Enki ile ilişkilendirilmektedir.[32]

Tanakh, ölü ruhlar veya cinler gibi tinsel varlıkları kullanarak "Kâhinlik" (*Ov Yideoni*) yapmayı yasaklamış, bunları yapanların "Taşlanma" (*Sekila*) yöntemiyle idam edilmesini emretmiştir.[33] Ayrıca Talmud'da, Kâhinlere danışanlar için müeyyideler oluşturulmuştur.[34] Yahudi din bilginlerine göre Kâhinlik yaptıklarını iddia eden bu kişiler aslında ruh veya cin gibi varlıkları çağırmamaktadırlar. Bu kişiler, bazı nesneleri kullanarak illüzyon yapmakta ve uyuşturucu özelliği olan bitkilerden yararlanarak müşterilerinin halüsi-

---

[27] E.B. Findly, "Breath and Breathing", *Encyclopedia of Religion*, 2/1041.
[28] *Tanakh, Torah,* Genesis 2/7.
[29] Secde 32/7-9.
[30] *Tanakh, Torah,* Leviticus 17/7.
[31] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 3/344-345.
[32] B.A. Litvinskii, "Sheep and Goats," *Encyclopedia of Religion*, 12/8311.
[33] *Tanakh, Torah,* Leviticus 20/6-27.
[34] J. Shachter - H. Freedman, ed. I. Epstein, "*Talmud*, *Sanhedrin 65a*" http://www.Halakhah.com (15.4.2019), 289-290.

nasyon görmesini sağlamaktadırlar.[35]

Tanakh'ta, kral Saul'un ve kral Yoşiya'nın kâhinlik/cincilik yapanlarla mücadele ettiği anlatılmakla[36] birlikte yine Tanakh'ta, kral Saul'un ölen peygamber Samuel ile görüşebilmek için bir cinciye gittiği anlatılmaktadır.[37] Cincilere danıştığı için kral Saul'un Tanrı Yahve tarafından öldürüldüğü ve krallığının İşaya'nın oğlu Davut'a ve onun soyuna verildiği ifade edilmektedir.[38]

Yeni Ahit, cinlerin bir bilgi kaynağı olduğunu ancak cinlerden edinilen bilginin kötülüğe neden olacağını söyler ve insanların cinlerden edinecekleri bilgiler yerine tanrısal bilgiyi tercih etmelerini ister.[39] Ayrıca Yeni Ahit'te cinlerin hastalıklara neden olduğu, İsa Mesih'in cinlerden insanları kurtardığı anlatılmaktadır.[40] İsa Mesih gibi öğrencilerinin de cinleri kovdukları ancak ihanet eden Yahuda İskariot'a bu gücün verilmediği ifade edilmektedir.[41]

Yeni Ahit'te Pavlus'un falcılık ruhuna tutulan bir köle kızı kurtardığı anlatılmaktadır. Sahibi tarafından gelecekten haber vermesi için kullanılan bu kız çocuğu, Pavlus ile arkadaşlarını görüp peşlerine takılır ve "*bu adamlar yüce Tanrı'nın kullarıdır, size kurtuluş yolunu bildiriyorlar.*" diye bağırır. Bu durum devam edince Pavlus tarafından kızın içindeki cin çıkarılır.[42] Bu anlatımda içine cin girdiği ifade edilen kızın olumlu bir şey yaptığı görülmektedir.

Yeni Ahit'te İsa Mesih'in ve öğrencilerinin dışında cin çıkarabilen başka birinden de bahsedilmektedir. Öğrencilerin bu kişiye engel olmaya çalıştığı fakat İsa Mesih'in "*Size karşı olmayan, sizden yanadır.*" dediği anlatılmaktadır.[43] Hıristiyan din bilginleri İsa Me-

---

[35] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 3/418, 419, 627, 890.
[36] *Tanakh, Nevi'im,* I Samuel 28/3; II Kings 23/24.
[37] *Tanakh, Nevi'im,* I Samuel 28/7-8.
[38] *Tanakh, Kethuvim,* I Chronicles 10/13-14.
[39] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Yakup'un Mektubu 3/15.
[40] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Matta 8/14-16; Markos 1/29-34; Luka 4/38-41.
[41] C.J. Ellicott, *New Testament Commentary for english Readers* (New York: y.y., 1897), 1/58.
[42] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Elçilerin İşleri 16/16-18.
[43] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Markos 9/38-41; Luka 9/49-50.

sih'in tavrını, "*düşmana bile olumlu yaklaşmak gerekir*" ifadeleriyle yorumlamışlardır.[44] Dolayısıyla cin çıkarabildiği ifade edilen bu kişi, Hıristiyanlara göre olumsuz karakter taşımaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'de, cinlerin yalın ateşten yaratıldığı,[45] insanlar tarafından ilah edinildiği anlatılmış[46] ve cinlerin geleceği bilmek gibi bir güçlerinin olmadığı vurgulanmıştır.[47] Cinleri uyarmak için peygamberlerin görevlendirildiği[48] ve cinlerin de ahiret hayatının olacağı anlatılmıştır.[49]

Kur'ân-ı Kerîm'de cinlerin Süleyman peygamberin hizmetinde çalışıp onun için kale, heykel, havuz ve kazanlar yapmak[50] ve denize dalıp inci çıkartmak zorunda bırakılmış olduklarının anlatılması,[51] cinlerin insanlarla iletişim hâlinde olabildiklerini göstermektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de, cinlerden bir topluluğun Kur'ân-ı Kerîm'i dinleyip, bu kitabın Musa peygambere verilen kitabın devamı olduğunu söyleyerek inanmayı kabul ettiklerinin anlatılması[52] ve cinlerin insanlara vesvese verebildiklerinden bahsedilerek insanların bu etkiden uzak kalabilmek için Allah'a sığınmaları gerektiğinin anlatılıyor olması,[53] cinlerin insan hayatına müdahil olabildiklerini göstermektedir.

Kur'ân-ı Kerîm'de, insan ve cin şeytanlarının peygamberlere düşman kılındığı, cinlerin bazı sözler söyledikleri, ahirete inanmayan kişilerin bu sözlerin peşine düşmeleri noktasında özgür iradelerini kullanmalarına engel olmamak için cinlerin fısıldamalarına engel olunmadığı bildirilmektedir.[54] Cinlerin, insanların göremeyecekleri yerlerden insanları izledikleri, günaha ve iftiraya düşkün olanla-

[44] J. Wesley, "Wesley's Notes on the Bible", http://www.ccel.org/ccel/wesley/notes.html (9.5.2019).
[45] Rahmân 55/15.
[46] En'âm 6/100,128; Sebe' 34/41.
[47] Neml 27/17; Sebe' 34/12-14; Sâd 38/37-38; Cin 72/8-12.
[48] En'âm 6/130.
[49] A'râf 7/38,179; Hûd 11/119; Sâffât 37/158; Rahmân 55/31.
[50] Sebe' 34/12-13.
[51] Enbiyâ 21/82; Sâd 38/37-38.
[52] Ahkâf 46/29-31; Cin 72/1-28.
[53] Nâs 114/5-6.
[54] En'âm 6/112.

ra yanaştıkları ve bu kişilerin de cinlere kulak verdikleri anlatılmaktadır.[55] Kur'ân-ı Kerîm yorumcuları, insanları etkileyen cinlere ait bu sözlerin süslü ve aldatıcı sözler olduğunu ifade etmişlerdir.[56]

Kur'ân-ı Kerîm'de cinler mutlak kötülük ve olumsuzlukla özdeşleştirilmemektedir. Cinlerin Allah'a kulluk etmek üzere,[57] yalın ateşten yaratıldıkları,[58] Kur'ân-ı Kerîm dinleyip iman edenlerinin olduğu[59] gibi Müslüman cinlerin yanında yoldan sapan cinlerin de bulunduğu bildirilmektedir.[60] Ayrıca insanlar gibi cinlerin de hesaba çekileceği ifade edilmektedir.[61]

2.3. Semitik Metinlerde Kötülük Olgusu, Yılan ve Şeytan

Semitik dinlere göre Tanrı, mutlak güç ve kudret sahibi olup, iyilik, güzellik ve sevgiyle özdeştir. Bu inanış, kötülüğün nasıl ortaya çıktığı (*Theodicy*) sorusunu da beraberinde getirmiştir. Hıristiyanlık, Şeytan'ı kötülüğün kaynağı olarak görmektedir.[62] Yahudilik ise Şeytan'ın Tanrı'ya başkaldırdığı ve Tanrı ile savaşabilmek için insanların işlediği günahlardan güç kazandığı inancı reddetmektedir. Geleneksel Yahudi inanışına göre kelime anlamı "yoldan çıkarıcı/suçlayıcı" olan Satan (*Şeytan*), bütün diğer melekler gibi Tanrı'nın kulu ve hizmetkârıdır. Görevi de insanların seçim hakkını özgürce kullanmasını sağlamaktır.[63]

Hıristiyan inanışına göre Şeytan, Yahudilikte olduğu gibi Tanrı'ya bağlı bir kul görünümünden uzaktır. Hıristiyan inanışına göre Tanrı, insanın özgürlüğünü kullanarak daha büyük nimetlere ulaşabilmesini sağlamak için kötülüğe izin vermiştir. Şeytan da Tanrı'ya olan kıskançlığı ve kibriyle özgür iradesini kötüye kullanmış-

[55] A'râf 7/27; Şu'arâ 26/221-223.
[56] Kurtubi, *Kurtubi Tefsiri el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an*, trc. B. Eryarsoy (İstanbul: Buruç, 1998), 7/130-133; Taberi, *Taberi Tefsiri*, trc. K. Aytekin - H. Karakoyun (İstanbul: Hisar, 2013), 3/549; Râzi, *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*, trc. L. Cebeci vd. (Ankara: Akçağ, 1988), 10/129-130.
[57] Zâriyât 51/56.
[58] Rahmân 55/15.
[59] Ahkâf 46/29.
[60] Cin 72/14.
[61] En'âm 6/128; A'raf 7/38; Sâffât 37/158; Rahmân 55/31.
[62] R.M. Green, "Theodicy", *Encyclopedia of Religion*, 13/9111-9112.
[63] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 1/523.

tır.[64] Hıristiyan inanışına göre Şeytan'ın kötü olması, Tanrı'nın takdiri olmayıp Şeytan'ın kendi tercihidir. Hıristiyan inanışının temelinde, Tanrı'nın krallığı ile Şeytan'ın krallığı arasındaki savaşta, Şeytan ve ordusunun mağlup olacağı inanışı vardır.[65]

Kur'ân-ı Kerîm'e göre Allah, iyilik ve kötülük olgusunu insanları denemek için yaratmıştır.[66] İyilik yapan da kötülük yapan da mutlaka yaptığının karşılığını görecektir.[67] Şeytan'ın insana olan düşmanlığının sebebi ise Allah'ın emrine karşı çıkıp insana secde etmemesidir. Başına gelenlerden dolayı insanı suçlayan Şeytan,[68] Allah'tan kıyamete kadar süre istemiş ve insanları ayartacağını söylemiştir.[69] Müslümanlar, Şeytan'ın Allah'a isyan etmiş olmakla birlikte onun iradesine bağlı olan kötü bir güç olduğuna inanmaktadırlar.[70]

Tanakh'ın Genesis kitabının üçüncü bölümünde Âdem ve Havva'nın Cennet'ten kovuluşu anlatılırken bu duruma hayvanlar âleminin en kurnaz ve en hilekârı olarak takdim edilen yılanın (*Nahash, Serpent*) sebep olduğu anlatılır. Ancak yılanın Havva'yı neden kandırdığı ve düşmanlığının sebebi açıklanmaz. Anlatımın sonunda yılan, evcil ve yabani hayvanların en lanetlisi haline gelir. Bu olayda Şeytan'ın (*satan* שטן) adı geçmez ve Cennet'ten kovuluşu hakkında bilgi verilmez.[71]

Tanakh'a göre Şeytan'ın insanoğluna ilk müdahalesi, İsrailllilerin toplam sayısının ne kadar olduğunu tespit etmesi için Davut'u ayartmasıdır.[72] Şeytan'ın insan türüne en güçlü müdahalesi ise

---

[64] J.B. Russell, *İblis Erken Dönem Hristiyan Geleneği*, trc. A. Fethi (İstanbul: Kabalcı, 2000), 13-14, 20, 216.
[65] J.B. Russell, *Şeytan Antikiteden İlkel Hristiyanlığa Kötülük*, trc. N. Plümer (İstanbul: Kabalcı, 1999), 260-261, 195.
[66] Enbiyâ 21/35.
[67] Zilzâl 99/7-8.
[68] Kehf 18/50-51.
[69] A'râf 7/11-18.
[70] M. Katar, "Şeytan", M. Selçuk ve H. Albayrak (ed.), *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü* (Ankara: 2013), 710-711.
[71] *Tanakh, Torah,* Genesis 3/1-24.
[72] *Tanakh, Kethuvim,* I Chronicles 21:1; *Tanakh, Nevi'im,* II Samuel 24/1.

Eyüp kitabında görülür.[73] Davut'un aklına nüfus sayımı yapma fikrini fısıldayarak[74] psikolojik müdahalede bulunan Şeytan, Eyüp'e bedensel, sosyal ve ekonomik sıkıntılar verecek müdahalelerde bulunmuştur. Ayrıca tanrısal âleme giderek Eyüp hakkında tartışması ve tanrısal âlemde Yeşu'dan davacı olması,[75] Şeytan'ın bu âleme rahatça girip çıkabildiğini göstermektedir.

Tanakh'ın iki kitabında Yakup peygamber ile güreşen ve Yakup'un adının İsrail olmasına neden olan bir tinsel varlıktan bahsedilir.[76] Bu varlık Targum'da melek olarak anlatılırken,[77] Septuagint'te Yakup'un güreştiği adamın Tanrı olduğu söylenir.[78] Bu tinsel varlığın kutsal melek olduğuna dair bazı yorumlar yapılmış olmakla birlikte geleneksel Yahudi inancına göre Yakup'un güreştiği tinsel varlık, Esav'ın koruyucu meleği olan Samael (*Satan*) adındaki melektir. Yahudi inancına göre Yakup peygamberin bu tinsel varlıkla yapmış olduğu güreş, insanlık tarihi boyunca sürecek olan iyilik ile kötülüğün mücadelesini temsil etmektedir.[79]

Yahudi inancına göre Şeytan bir melektir. Kur'ân-ı Kerîm'de ise Şeytan'ın cin türü bir varlık olduğu ifade edilmiştir.[80] Ancak Kehf sûresi 50. ayette geçen "*kâne mine'l-cinni*" (كَانَ مِنَ الْجِنِّ) ifadesini, "*cinlerdendi*" şeklinde yorumlayanların yanında "*cinlerden oldu*" şeklinde açıklayan yorumcular da olmuştur. Bu yorum şeklini savunanlar İblis'in daha önce melek olduğunu Allah'ın emrine karşı gelerek cin haline gelip şer güce dönüştüğünü savunmuşlardır.[81] Şeytan'ın aslının ne olduğu konusu İslam bilginleri tarafından tartışılmıştır. Kurtubi (ö.671/1273), bu tartışmalarla ilgili olarak; İbn Abbas (ö.68/687-8), İbn Mes'ud (ö.32/652-3) gibi sahabilerin Şey-

[73] *Tanakh, Kethuvim,* Job 1/1-22; 2/6-13.
[74] *Tanakh, Kethuvim,* I Chronicles 21/1.
[75] *Tanakh, Nevi'im,* Zechariah 3/1-10.
[76] *Tanakh, Torah,* Genesis 32/24-28; 35/10; *Tanakh, Nevi'im,* Hosea 12/3-5.
[77] J.W. Etheridge, *The Targums,* 109-110.
[78] Brenton, *Septuagint*, 512-522.
[79] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 1/252-255, 523.
[80] Kehf 18/50.
[81] Ş.A. Düzgün, "Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız", *Kelam Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2012), 15.

tan'ın bir melek olduğu görüşünü benimsediklerini söyler. Ayrıca Kurtubi, İbn Abbas'ın İblis'in asıl adının 'Azâzîl' olduğunu söylediğini ifade eder.[82]

Geleneksel Yahudi inanışında Şeytan, Tanrı'nın hizmetindedir ve insana kötülük yapmasını fısıldayarak insanın özgür iradesini kullanabilmesini sağlar. Şeytan, Yeni Ahit'te de aynı misyonu sürdürür. Vaftiz olmasının ardından İsa Mesih, İblis'in sınavından geçebilmesi için Ruh tarafından çöle götürülür. İsa Mesih kırk gün kırk gece oruç tutup acıkınca Şeytan ortaya çıkar ve İsa Mesih'e Tanrı'nın oğlu olduğunu ispatlaması için taşı ekmeğe çevirmesi ve Tapınak'tan aşağı atlaması gerektiğini söyler. İsa Mesih, Tanrı'nın denenmeyeceği cevabını verir. İblis kaybolur ve melekler ortaya çıkıp İsa Mesih'e hizmet etmeye başlar.[83] Yeni Ahit'teki bu anlatım Tanakh'taki Eyüp'ün denemek üzere Şeytan'ın eline verilmesi[84] temasıyla benzerlik gösterir ancak Şeytan'ın İsa Mesih'i denemesi dışında onun üzerinde bir nüfuzunun olmadığı anlaşılmaktadır.

Yeni Ahit'te, tıpkı İsa Mesih gibi ölüleri diriltme gücü olan Pavlus'un Selanik'e gitmesine Şeytan'ın engel olduğu anlatılmaktadır.[85] Ayrıca Yeni Ahit'te, Şeytan'ın Tanrı tarafından kendisine verilen mühleti kullandığı ve bu sürenin çok az olduğunu bildiği için insan türüne olan öfkesinin kabardığı anlatılmaktadır.[86] Ayrıca Şeytan'ın yeryüzü ve gökyüzü ile ilişkilendirilen iki farklı görünümünün olduğu, göksel görünümünün yanında yeryüzünde insanımsı bir görünümünün de olduğu ifade edilmiştir.[87]

Kur'ân-ı Kerîm'de de İblis adıyla hikâyesi anlatılan Şeytan'ın Âdem'e secde etmemesi üzerine bulunduğu konumdan kovulduğu, insanların diriltileceği güne kadar Allah'tan mühlet istediği ve bu

[82] Kurtubi, 1/576-578.
[83] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Matta 4/1-11; Markos 1/12,13; Luka 4/1-13.
[84] Tanakh, Kethuvim, Job 1/12; 2/6.
[85] *Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit*, Elçilerin İşleri 20/7-12; Pavlus'tan Selaniklilere Birinci Mektup 2/17-18.
[86] Kitabı Mukaddes, Yeni Ahit, Vahiy 12/12.
[87] H. Işık, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan", *Bozifder* 13/13 (2018), 37-38.

dileğinin kabul edildiği, başına gelenlerden dolayı insanı sorumlu tuttuğu ve insanları yoldan çıkartıp kendisine bağlamaya çalışacağına dair ant içtiği anlatılmaktadır.[88] Kur'ân-ı Kerîm'de Şeytan'ı ifade eden İblis kelimesi için Arthur Jeffery (1893-1959) Müslüman din bilginlerinin çoğunun İblis (إبليس) kelimesinin Arapçada 'ümit kesmek' anlamına gelen 'b-l-s' (س-ل-ب) kökünden türediğini savunduklarını ancak Avrupalı araştırmacıların çoğunun buna katılmadığını ve Kur'ân-ı Kerîm'de geçen İblis kelimesinin Yunanca'da 'düşman' anlamına gelen 'diablos' kelimesinden Arapçaya geçmiş olduğunu savunduklarını söylemektedir.[89]

Kur'ân-ı Kerîm'de Şeytan'ın insanlara vesvese vermek,[90] kötülük yapmayı güzel göstermek[91] veya bazı şeyleri unutturmak gibi etkilerinden bahsedilir. Şeytan, Musa'nın yardımcısının, balığın canlandığını Musa'ya söylemesine[92] ve Yusuf'un arkadaşının, Firavun'a Yusuf'un rüyaları yorumlayabildiğini söylemesine, unutturmak suretiyle bir süreliğine engel olmuş, ancak neticeyi değiştirememiştir.[93] Ayrıca Kur'ân-ı Kerîm'de Yusuf'un, kardeşleri ile arasının bozulmasına Şeytan'ın neden olduğunu söylediği anlatılmaktadır.[94]

Kur'ân-ı Kerîm'de, Şeytan'ın insana müdahale edebilmesine Allah'ın izin verdiği, insanın imtihan edilebilmesi için bunun gerekli olduğu anlatılır.[95] Yahudi inancına göre Samael'in (*Şeytan*) görevi, insanların iyi ile kötü arasında seçim yapabilmesini sağlamaktır.[96]

Kur'ân-ı Kerîm'e göre Şeytan'ın bulunduğu konumdan kovulmasının sebebi, Şeytan'ın Allah'ın emrine itaat etmek yerine isyan

---

88 A'râf 7/11-18; İsrâ 17/61-62.
89 A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of Quran* (Baroda: Oriental Institute, 1938), 47-48.
90 Nisâ 4/119-120; A'raf 7/201; Tâ-hâ 20/120.
91 En'âm 6/43; Hicr 15/39; Nahl 16/63; Neml 27/24; Ankebût 29/38; Fussilet 41/25.
92 Kehf 18/60-65.
93 Yûsuf 12/41-42.
94 Yûsuf 12/100.
95 Hac 22/52-53.
96 Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 1/253, 523.

etmeyi tercih etmesidir. İnsana ruh üflenmesi konusunda Tanakh ile Kur'ân-ı Kerîm'in anlatımları arasında bazı benzerlikler vardır. Ancak insana ruh üflendikten sonra bütün meleklerin insana secde etmesinin istenmesi ve Şeytan'ın buna karşı çıkması konusunda Tanakh'ta herhangi bir açıklama yoktur. Tanakh'ın anlatımlarında yılanın (*serpent*) veya Şeytan'ın neden insana düşmanlık ettiğine dair bir açıklamaya da rastlanmaz.

Şeytan'ın insana olan düşmanlığının sebebiyle alakalı Kur'ân-ı Kerîm'in açıklamalarına benzer bir anlatım, Apokrif kabul edilen kitap külliyatından "Vita Adae Et Evae" (*Âdem ve Havva'nın Hayatı*) isimli kitapta anlatılır ve Şeytan'ın düşmanlığının sebebi Şeytan'ın anlatımıyla Âdem'e açıklanır. Bu kitaba göre kendisine ruh üflenince Âdem, Tanrı görünümlü olur. Mikail (*Mik'el* מיכאל), Tanrı görünümüne sahip olan Âdem'e bütün meleklerin secde etmesinin Tanrı'nın buyruğu olduğunu söyler. Melekler secde ederler ancak Şeytan buna karşı çıkar ve Âdem'e secde etmez. Şeytan, Âdem'e tapınmaya ihtiyacı olmadığını ve kendisinden daha değersiz ve yaratılış bakımından da daha yeni olan Âdem'e secde etmeyeceğini söyler. Hatta Âdem'in kendisine secde etmesi gerektiğini savunur. Bu sözü duyan Şeytan'ın altındaki diğer tinsel varlıklar da Âdem'e secde etmeyi reddederler. Ardından Mikail'in uyarılarını dikkate almayan Şeytan'ın Tanrı'nın öfkesine maruz kaldığı, bu yüzden de Şeytan'ın ve ona tabi olan diğer tinsel varlıkların bulundukları konumdan kovuldukları anlatılır. Bu kitabın anlatımına göre Şeytan'ın bu sözlerini işiten Âdem, Tanrı'ya yakarır ve Şeytan'ı kendisinden uzaklaştırmasını ister. Şeytan ortadan kaybolur ancak Âdem kırk gün daha bu konuşmanın yaşandığı Ürdün nehri kıyısında Tanrı'ya dua etmeye ve tövbe etmeye devam eder.[97]

"Vita Adae Et Evae" isimli kitabın aksine Tanakh'ın anlatımında sadece yabani hayvanların en kurnazı olan yılanın önce Havva'yı

[97] C.F. Horne, *The Great Rejected Books of the Biblical Apocrypha. The Sacred Books and Early Literature of the East,* trc. F. C. Conybeare - B. Cowper (New York, London: Parke, Austin and Lipscomb, 1917), 14-15.

kandırdığı sonra da Âdem'in kendilerine yasaklanan ağaçtan yemesine sebep olduğu ve sonunda Âdem, Havva ve yılanın Cennet'ten kovulduğu anlatılır. Ancak Tanakh'ta yılanın neden böyle bir şey yaptığı ve Âdem ile eşine neden düşmanlık beslediği anlatılmaz.[98] Tanakh yorumcuları, yılanın simgelediği şey konusunda farklı görüşler öne sürmekle birlikte Tanakh'ta anlatılan yılanın, kelimenin gerçek anlamıyla bir hayvan türü olduğu konusunda ortak görüş beyan ederler. İnsan türünü ayarttığı ifade edilen bu canlının lanete uğramadan önce ayaklarının olduğu, dik durabildiği ve bir tür iletişim yeteneğine sahip olduğunu söylerler.[99]

Bazı İslami kaynaklarda da 'yılan' figürüne rastlanmaktadır. Kurtubi, Vehb b. Münebbih'ten (ö.114/732) gelen bir rivayeti aktarır. Bu anlatıma göre Cennet'e girmek isteyen İblis bunu başarabilmek için yılanı kullanmıştır. Diğer hayvanlar İblis'e olumsuz yanıt vermiş olmasına rağmen yılan bu teklifi kabul etmiştir. Bu olayın yaşandığı dönemlerde yılanın ayakları üzerinde durabilen güzel bir yaratık olduğu anlatılmıştır.[100] Rivayetin kaynağı olan Vehb b. Münebbih'in Yunanca, Süryânîce ve Himyerîceyi iyi bildiği, 70 ila 93 arasında kutsal metin okuduğu rivayet edilmektedir.[101]

Yılanın sadece Semitik kültüre ait bir figür olmadığı, antik çağlardan beri pek çok yerde yılan figürüne rastlandığı ifade edilmektedir. Yılan kültüne ilk olarak Kalde ve Çin'de rastlandığı, antik Mısır'ın yılan kültünü kolonilerine taşıdığı, antik Yunan'ın da yılan kültünü (*ophiolatry*) Avrupa'ya yaydığı söylenmektedir. Sabiilerin Güneş Tanrısı'nın (*Malka d Nhura/Nur'un Meliği*) amblemi olan yılanın Amerika kıtasında dahi görüldüğü, Meksika'daki Vitziliputzili tapınağının yılan figürleriyle bezendiği ifade edilmektedir.[102]

---

98 *Tanakh, Torah,* Genesis 3/1-24.
99 Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 1/21.
100 Kurtubi, 1/576-578.
101 M. Demir - M. Özafşar, "Vehb b. Münebbih", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 42/608-610.
102 J.B. Deane, *The Worship of The Serpent Traced Throughout The World Attesting The Temptation and Fall of Man By The Instrumentality of A Serpent Tempter* (London: y.y., 1833), 39,119,183, 293.

Tanakh'taki Cennet'ten kovulma olayının benzeri Hint Mahâbhârata destanında anlatılır. Ormanda dolaşan Bhima'nın üzerine bir yılan atılır. Bu yılan aslında Agastya'nın lanetine uğrayıp Cennetten atılmış olan kral Nahusha'dır.[103] Hint destanındaki anlatımda Cennet'ten atılıp lanetlenen ve yılana dönüşen Nahusha karakteri sadece tematik açıdan Tanakh'ın anlatımına benzemez aynı zamanda isim benzerliği de vardır zira yılan kelimesinin İbrancası nahash'tır (**נחש**).

Mezopotomya kaynaklı mitlerde yılan figürü kötülük ve kaos ile özdeşleştirilmiştir. Babil mitolojisinde Marduk'un yılan Tiamat'la, Mısır mitolojisinde Ra'nın yılan Apofis'le, Hitit mitolojisinde İnaras'ın yılan İlluyankas'la mücadelesi, evrendeki kaosun sona erip düzenin sağlanmasını temsil etmektedir.[104]

Tanakh'ın anlatımına göre yılan tarafından ayartılan Âdem ile Havva 'bilgelik' ağacından yemiş olmasına rağmen 'hayat' ağacından yeme fırsatı bulamadan Cennet'ten (*Eden*) kovulmuşlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de de, Âdem'i kandırmaya çalışan Şeytan'ın, Âdem'e yasak ağaçtan yemesi halinde melekler gibi olacağını söylediği ve Âdem'e 'ebedilik ağacından' (شَجَرَةِ الْخُلْدِ) bahsettiği anlatılmaktadır.[105] Tanakh'ta, 'bilgelik' ağacından yiyen Âdem'in iyiyle kötüyü ayırabilme konusunda tinsel bir varlığa dönüştüğü, 'hayat' ağacından da yiyip ölümsüz olmadan önce Cennet'ten (*Eden*) çıkarılması gerektiği anlatılmaktadır.[106]

İnsan türünün tinsel bir varlığa dönüşme konusundaki gelişiminin yarım kaldığı ve insanın ölümsüz olma şansını yılanın da etkisiyle elinden kaçırdığını anlatan Tanakh'ın anlatımıyla Gılgamış destanının anlatımı da tematik açıdan benzerlik göstermektedir. Sümerlerin Gılgamış destanında, Gılgamış adındaki karakterin eline

---

[103] H. M. Winternitz, *Hind Destanlari Râmâyana Mahâbhârata Harivamşa*, trc. Korhan Kaya (Ankara: İmge, 2002), 63.
[104] S.H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi Mezopotamya Mısır Filistin Hitit Musevi Hıristiyan Mitosları*, trc. A. Şenel (Ankara: İmge, 2015), 52-55, 89-90, 135-137.
[105] A'raf 7/20; Tâhâ 20/120.
[106] *Tanakh, Torah,* Genesis 3/22.

geçirdiği 'ölümsüzlük' bitkisini kullanmaya fırsat bulamadan bu bitkinin yılan tarafından çalındığı anlatılmaktadır.[107] Ayrıca Sümerlerden kalma kap kacaklarda erkek, kadın, yılan ve ağaç figürlerinin bir arada resmedildiği, Sümerlerin 'Adapa' efsanesinin ana fikrini de insan türünün ölümsüzlüğe ulaşma çabasının oluşturduğu görülmektedir. Adapa'yı yaratan Ea, başarılarından ve bilgi edinmedeki hırsından dolayı Adapa'nın ölümsüz olmasını engellemiş ve fani bir hayat sürmesine neden olmuştur.[108]

Tanakh'ta, insanı ayartıp Cennet'ten (*Aden*) kovulmasına sebep olduğu ifade edilen yılan, Tanakh'ın sonraki kitaplarında da insanların hayatına etki eden bir varlık olarak anlatılır. Ancak başlangıçtaki olumsuz yılan karakteri zamanla daha olumlu bir forma dönüşür. Bir yılanın Musa peygamberi öldürmeye çalışması, ardından Musa peygamberin değneğinin yılana dönüşerek ona yardımcı olması ve en sonunda da yılan figürlü tunçtan yapılma bir heykelin İsraillilerin tedavisinde kullanılması, yılan morfolojisindeki değişimi göstermektedir.

Tanakh'ta Tanrı Yahve'nin Musa'yı öldürmek istediği ve bu iş için bir melek görevlendirdiği, meleğin de yılan şekline girerek Musa peygamberi yutmaya başladığı anlatılır. Yılan, Musa peygamberin bedenini uyluk yerine kadar yutar. Bu esnada Musa peygamberin karısı (*Sippora*) yerden aldığı keskin bir taş parçasıyla oğullarının sünnet derisini keserek Musa peygamberin ayaklarına dokundurur. Böylece Tanrı Yahve Musa peygamberi öldürmekten vaz geçer.[109]

Tanakh yorumcularına göre Tanrı Yahve'nin Musa peygamberi öldürmek istemesinin nedeni Musa peygamberin oğlunu sünnet (*Berit-Mila*) ettirmemiş olmasıdır.[110] Bu olay, Tanrı Yahve'nin Musa peygamberi Firavunu uyarmakla görevlendirdiği ve kendisine değ-

---

[107] D.P. Jakson, *Gılgamış Destanı*, trc. A. Antmen (Ankara: 2005), 72-83; M. Ramazanoğlu, *Dünya Edebiyatından Seçmeler Gilgameş Destanı*, (İstanbul: y.y., 1989), 79-83.
[108] F.G. Bratton, *Yakın Doğu Mitolojisi*, trc. N. Muallimoğlu (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1995), 52-55.
[109] *Tanakh, Torah,* Exodus 4/24-26.
[110] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 2/36-37.

neğinin yılana dönüşmesi ile koynuna soktuğu eli çıkardığında beyaza dönüşmesi mucizesinin verilmesinin ardından gerçekleşir.[111] Musa peygamberin yılan tarafından yutulması olayı, kronolojik olarak yılana dönüşen değneğin Musa peygambere verilmesinden sonra ancak Musa peygamberin değneğinin Firavunun huzurunda yılana dönüşmesi olayından[112] önce gerçekleşmiştir. Bu dönemde yılan figürü hem Tanrı Yahve'nin Musa peygamberi cezalandırırken kullandığı bir enstrümandır hem de Musa'nın peygamberlik alametidir.

İsraillilerin Mısır'dan çıkışlarının ardından yaşanan bir hadisede yılan, hem bir tanrısal cezalandırma aracı hem de cezalandırılan İsraillilerin tedavisinde kullanılan bir figürdür. Bu durum, yılanın soktuğu kişinin yine yılanın zehriyle tedavi edilmesi gibidir. Tanakh'ın anlatımına göre çöl yıllarındayken İsrailliler, sabırsızlık gösterip Musa peygambere yakınırlar ve Mısır diyarındayken daha refah içinde bir hayat yaşadıklarını savunurlar. Tanrı Yahve, İsraillilere öfkelenir ve üzerlerine zehirli yılanlar salar. İsraillilerin çoğu ölür, kalanlar da pişman olup tövbe ettiklerini söyler. Bunun üzerine Tanrı Yahve, Musa peygambere bakır/tunç malzeme kullanarak yapacağı bir yılan heykelini (*Saraf Nehoşet*) bir değneğin üzerine koymasını, yılan tarafından sokulan İsraillilerden bu yılan heykeline bakanların tekrar sağlıklı olacaklarını söyler.[113]

Tanakh yorumcularına göre İsrailliler, Tanrı Yahve'nin verdiği yiyeceğe 'iğrenç' demişler ve böylece 'Laşon Ara' (*kötü lisan*) suçu işleyip yılandilli olmuşlardır. Tanrı Yahve'nin İsraillileri yılanlarla cezalandırmasının sebebi de budur.[114] Yılan heykelinin (*Saraf Nehoşet*) akıbetiyle ilgili olarak Tanakh'ta, kral Hizkiya'nın (m.ö.715–686) tapınma yerlerini kaldırtıp putları yıktırdığı dönemde, İsraillilerin buhur yakmasından dolayı yılan heykelini de parçalattırdığı anla-

[111] *Tanakh, Torah,* Exodus 3/7-10; 4:2-7; 4/22-23.
[112] *Tanakh, Torah,* Exodus 7/8-12.
[113] *Tanakh, Torah,* Numbers 21/4-9.
[114] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 4/416-421.

tılmaktadır.[115] Bu anlatım, yılan heykelinin (*Saraf Nehoşet*) zamanla bir tapınma aracı haline geldiğini göstermektedir.

Mısır mitolojisinde, Ra'nın gizli ismini öğrenerek sihir yapmak için kullanmayı amaçlayan İsis tarafından yaratılan bir yılanın Ra'yı soktuğu anlatılmaktadır. Ra yardım isteyince İsis gizli ismini söylemesi koşuluyla ona yardım eder. Anlatımın devamında da yılan sokması halinde uygulanacak ritüeller ve okunacak efsunlar açıklanır.[116] Akad ve Babil kültüründe de yılan ve akrep sokmasına karşın okunacak efsunlar ve yılanları uzaklaştırma ritüelleri vardır.[117] Neredeyse Ortadoğu'nun tamamında yılan figürü, ödül ve ceza olgusu yanında bilgiye ulaşma olgusuyla ilişkilendirilmiştir.

2.4. Semitik Metinlerde Olumlu Tinsel Varlıklar

Cebrail ve Mikail Tanakh'ta iyilikle özdeşleştirilen tinsel varlıklardandır. Cebrail'in Danyal'a ince anlayış verdiği ve gelecekte yaşanacak bazı olaylar hakkında açıklamalar yaptığı anlatılır. Daha sonra sadece Danyal'ın görebildiği ifade edilen bir tinsel varlık tasviri yapılır. Bedeni sarı yakuta, yüzü şimşeğe, gözleri alevli meşaleye benzeyen bu tinsel varlığın kolları ve bacakları cilalı tunç gibidir. Konuştuğu zaman sesi kalabalık bir grubun çıkardığı gürültüyü andırmaktadır.[118]

Yahudilerce apokrif kabul edilen Enok kitabının Etiyopya versiyonunda, Mikail ve Cebrail'in dışında, Rafael (*Raphael*) ve Uryel'den (*Uriel*) bahsedilmektedir. Ancak bazı yerlerde Uryel'in ismi yerine Penuel (*Phanuel*) ismi zikredilmektedir.[119] Yahudi inancına göre Mikail, Cebrail, Rafael ve Uryel dört büyük melek olup Tanrı'nın tahtının yanında bulunmaktadırlar. Yahudiliğin dini menkıbelerini içeren Agada'ya (*Aggadah*) göre bu meleklerden Mikail ve Cebrail tanrısal mesajları getirmektedir. Yahudi milletinin daimi koru-

---

[115] Tanakh, Nevi'im, II Kings 18/4.
[116] S.H. Hooke, *Ortadoğu Mitolojisi*, 90-91.
[117] J. Black - A. Green, *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü Tanrılar İfritler Semboller*, trc. Necdet Hasgül (İstanbul: Aram, 2003), 56, 81.
[118] *Tanakh, Kethuvim,* Daniel 9/21-27; 10/1-21.
[119] R. Laurence, *The Book Of Enoch*, 45,60,83; C.F. Horne, *The Great Rejected Books*, 40, 58, 83, 119; J.B. Lumpkin, *The Books of Enoch*, 30, 73, 89, 121.

yucusu olduğuna inanılan Mikail, Yahudiler tarafından Cebrail'den daha büyük ve daha üstün olarak tasavvur edilmektedir.[120] Kabalist anlayışta da dört büyük melekten biri olarak kabul edilen Mikail'e diğerlerinden daha büyük bir önem atfedilmektedir.[121] Kabalist anlayışta Mikail'in 'Yahudilerin Avukatı' olarak görüldüğü ve bu inanışın Enok kitabındaki Mikail anlatımının merhametle özdeşleştirilmesinden kaynaklandığı ifade edilmektedir.[122]

Enok kitabında baş meleklerin isimleri ve görevleri anlatılır. Uryel'in Dünya'daki kargaşa ve korku, Rafael'in ruhlar, Raguel'in ışıklar dünyasındaki intikam, Mikail'in insanların meziyetleri ve kaos, Sarakael'in günahkarların ruhları Remiel'in ayaklananlar (yükselenler) Cebrail'in Cennet, melekler ve yılan[123] ile ilgilendiği anlatılmaktadır.[124]

Melekleri, kanatlı insan görünümünde tasavvur eden Yahudilerin, kendi uluslarının koruyucusu saydıkları Mikail'in aynı zamanda göğün düzeninden, Cebrail'in ateşten, Uriel'in yıldızlardan ve meteorolojiden sorumlu olduğuna, Rafael'in şifa verdiğine inandıkları ifade edilmektedir. Ayrıca Yahudi kültüründe bazı kötü meleklerin Şeytan'ın tahakkümü altında bulunduğuna ve cinlerin düşmüş melekler olduğuna inanıldığı ifade edilmektedir.[125]

Yahudi kültüründe Uriel'in yer altı dünyasının (*şeol* שאול) gardiyanı olduğuna inanılmaktadır.[126] Sheol'u kabir hayatına veya ka-

---

[120] A. Rothkof, "Michael and Gabriel in the Aggadah", *Encyclopaedia Judaica*, 14/168.
[121] J. Dan, "Michael and Gabriel in the Kabbalah", *Encyclopaedia Judaica*, 14/169.
[122] M. Seligsohn, "Michael", *The Jewish Encyclopedia* (New York: Funk and Wagnalls Company, 1904), 8/536.
[123] Laurance'ın çevirisinde 'yılan' (*serpent*) yerine 'ikisat' geçer. Laurance bu kelimenin özel bir isim olduğunu söyler ve tercüme etmeden kelimeyi aktarır. Horne ve Lumpkin ise bu kelimeyi Latincede 'yılan' anlamına gelen 'serpent' kelimesiyle tercüme eder. Ayrıca Laurance, Bodleian kütüphanesindeki aslından tercüme ettiğini belirttiği eserinde Remil'den bahsetmez.
[124] R. Laurence, *The Book Of Enoch*, 27;. C.F. Horne, *The Great Rejected Books*, 69; J.B. Lumpkin, *The Books of Enoch*, 52.
[125] H.Ş. Yasdıman, *Yahudilik Üzerine Yazılar Tarihçe, Mezhep, İnanç, İbadet ve Törenler* (İzmir: İlkem, 2002), 53-54.
[126] J.E. Safra, *Britannica Encyclopedia of World Religions* (Chicago, London, New Delhi: 2006), 56.

bir sualine benzetmek mümkündür. Zira Sheol, iyi de olsa kötü de olsa bütün ruhların bekletildiği karanlık bir çukur olarak tarif edilmektedir. Aynı zamanda Sheol ile benzer anlama (*yer altı dünyası/cehennem*) gelen Gehinnom (גיהנום) arasındaki en belirgin farkın Sheol'de bekleyen ölülerin hareketsiz olduğunun Gehinnom'da ise aktif bir cezalandırma olduğunun belirtilmiş olmasıdır.[127] Yahudi inancına göre Gehinnom, kötü ruhların işkence göreceği yer olarak isimlendirilir.[128]

Hıristiyan inancına göre melek türü varlıklar saf ruhtan yaratılmıştır.[129] Tanakh külliyatını kendi kitaplarıyla birleştiren Hıristiyanlar, Yahudi geleneğin melek inancını benimsemiş ancak kendi yorumlarını da geliştirmişlerdir. Hıristiyan din adamları, Tanakh'taki Tanrı oğullarının (meleklerin) insan kızlarıyla birlikte olduğu anlatımına[130] dayanarak meleklerin cinsel suçlar işleyebileceklerini kabul etmekle birlikte meleklerin cinsiyetlerinin olmadığını da savunmuşlardır.[131] Hıristiyan din bilginleri, meleklerin görünümlerini tartışmışlar ve Tanrı ile insan arası bir konuma yerleştirdikleri meleklerin insanlardan önce yaratıldığı inancını IV. Konsilde (1215) bir doktrin haline getirmişlerdir.[132] Ayrıca meleklerin isim ve görevleri konusunda İbrani geleneği esas alan Hıristiyanlar, melekleri Tanrı'ya yakın olanlar (Cherubim), kanatlı olup insanlara ve hayvanlara benzeyenler (Seraphim) ve baş melekler (Archangels) olarak tasnif etmişlerdir.[133]

Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'ın insanı yaratma kararını açıkladığı

---

127 G. Barborka - G. Knoche, "The Encyclopedic Theosophical Glossary Theosophical Society in Israel", www.theosophia.co.il (14.6.2019).
128 D. Watson, "Gehinnom", *Encyclopaedia Judaica*, 7/412.
129 Etienne Gilson, *The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas*, trc. L. K. Shook, Notre Dame: 2010, 160.
130 Tanakh, Torah, Genesis 6/2.
131 Murat Serdar, "Hıristiyanlık ve İslam'da Meleklerin Varlık ve Kısımları", *Bilimname* 17/2 (2009), 147-148.
132 Hugh Pope, "Angel", *The Catholic Encyclopedia* (New York: The Encyclopedia Press, 1913), 1/476.
133 Serdar, "Hıristiyanlık ve İslam'da Meleklerin Varlık ve Kısımları", 153-156.

meleklerin yorumlarından[134] bahsediliyor olması, meleklerin insan türünden önce var olduğunu göstermektedir. Ayrıca insan türünün yaratılışına itiraz etmekle birlikte insana secde etmeleri emrine itaat ettiklerinin anlatılması, meleklerin muhakeme yapabildiklerini ve kendi kararlarını verebildiklerini göstermektedir.

Kur'an-ı Kerim'de, meleklerin Meryem'e,[135] Zekeriya'ya[136] ve İbrahim'e[137] çocuk müjdesi verdikleri, savaşlarda inananların yanında yer aldıkları anlatılmaktadır.[138] Mutlak iyilikle özdeşleştirilen meleklerin bu yönünün inananlar için olduğu, meleklerin inkârcılar için lanet okudukları,[139] onları azarlayıp[140] onların canlarını döverek aldıkları[141] ve inkârcıların üzerlerine azap yağdırdıkları anlatılmaktadır.[142] Ayrıca cezalandırılacak olan topluluklara meleklerin gönderildiği[143] ve Cehennemin bekçilerinin de melekler olduğu anlatılmaktadır.[144]

Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından büyük melekler kategorisinde kabul edilen meleklerden Cebrail ve Mikail isimli meleklerin isimleri hem Tanakh'ta[145] hem Yeni Ahit'te[146] hem de Kur'ân-ı Kerîm'de geçmektedir.[147] Semitik kültürde var olan melek inancını temellendiren meleklerin isimleri ve görevleri hakkındaki bilgilerin büyük çoğunluğu ikincil kaynaklar ve apokrif eserlerde bulunmaktadır.

Baş melek olgusunun her üç dinin de müşterek bir kavramı olmasının yanında kerub (cherub) kelimesi ile Mukarrabûn kelime-

---

134 Bakara 2/30-34.
135 Âl-i İmrân 3/42-45.
136 Âl-i İmrân 3/39.
137 Hûd 11/71-72.
138 Âl-i İmrân 3/123-125; Enfâl 8/9; Tevbe 9/26.
139 Âl-i İmrân 3/86-87.
140 Nisâ 4/97.
141 Enfâl 8/50; Muhammed 47/27.
142 Hûd 11/81-82; Zâriyât 51/33.
143 Hûd 11/74-82; Ankebut 29/31-32.
144 Mülk 67/8; Müddessir 74/27-31; Alak 96/14-18.
145 *Tanakh, Kethuvim,* Daniel 8/16-21; 10/13-21; 11/1; 12/1.
146 *Yeni Ahit,* Luka 1/19-27; Yahuda'nın Mektubu 1/9; Vahiy 12/7-8
147 Bakara 2/97-98; Tahrîm 66/4.

sinin anlam köken bakımdan 'yakınlık' anlamını taşıdığı ve bu meleklerin görevleri hakkında verilen bilgilerin de benzerlik gösterdiği ifade edilmiştir.[148]

2.5. Başlangıçta Olumluyken Daha Sonra Olumsuz Hâle Gelen Tinsel Varlıklar

Tanakh'ın aksine apokrif metinlerde melekler ve cinler gibi tinsel varlıklardan ayrıntılı şekilde bahsedilmektedir. Tanakh'ın ilk dönem kitaplarında cin kavramı, Talmud'un anlatımları kadar belirgin değildir. Tanakh'ta anlatılan Azâzêl ve Lilit gibi tinsel varlıklar ise tam olarak ne demon ne de melek kategorisine girmektedir. Ayrıca Semitik metinlerde insan türüyle cinsel ilişkiye girerek yeni türlerin ortaya çıkmasına neden olduğu ifade edilen tinsel varlıklardan bahsedilmektedir.

Tanakh'ta, ismi geçen Lilit'in, vahşi hayvanların bir araya toplandığı günde rahata kavuşacağı anlatılmaktadır.[149] Âdem'in Havva'dan önceki eşi olarak da görülen Lilit'in erkekleri tahrik edip hamilelere ve çocuklara zarar veren dişil demon olduğu iddia edilmiştir. Sümer mitolojisinde 'Lil', Babil mitolojisinde 'Lilitu' olarak adlandırılan bu tinsel varlık İbranca'da ve Arapça'da 'gece' anlamına gelen 'laylah' kelimesiyle ilişkilendirilmiştir.[150]

Livyatan'ın ismi Tanakh külliyatının üç kitabında geçmektedir.[151] Denizin derinliklerinde yaşadığına inanılan Livyatan, yılan/timsah türü bir yaratık olarak ifade edilmektedir. Dünyanın sonuna doğru uyanacağına ve öldürüleceğine inanılmaktadır. Livyatan, Ugarit mitolojisinde Baal tarafından öldürülen ejderha Lotan ile ilişkilendirilmiştir.[152]

Tanakh'ta, Nuh tufanı (*Mabul*) anlatılmadan hemen önce gerçekleştiği ifade edilen bir olayda, insanların kızları ile Tanrı oğulları

---

148 Serdar, "Hıristiyanlık ve İslam'da Meleklerin Varlık ve Kısımları", 159.
149 Tanakh, Nevi'im, Isaiah 34/14.
150 R.M. Lesses, "Lilith", *Encyclopedia of Religion*, 8/5458-5459.
151 *Tanakh, Kethuvim,* Job 3/8; 41/1; Psalms 74/14; 104/26; Isaiah 27/1.
152 C.R. Coulter, P. Turner, *Encyclopedia of Ancient Deities* (London: Routledge, 2012), 290.

(*Benei 'Elohim*) denilen tinsel bir varlık türü arasında yaşanan cinsel birleşmeden bahsedilmektedir. Ayrıca bu olay anlatılırken insan türünün yaşam süresinin 120 yıl ile sınırlandırıldığı söylenmektedir. Tanakh, Tanrı oğullarının insan kızlarıyla birleştiğinden ve devlerden bahseder ancak ayrıntılı bir açıklama yapmaz.[153] Enok kitabında ise bu konu ayrıntılı şekilde açıklanır ve konu düşmüş melekler konusuna bağlanır.

Enok kitabında Tanrı oğulları olarak ifade edilen melekler, insan türünün kızlarına şehvetle ilgi duyarlar. İnsan türüyle birleşerek nesillerinin devam etmesi için yeryüzüne inip kendilerine eşler seçerler ve onlarla birlikte olurlar. Melekler, birlikte oldukları kadınlara büyü ve tabiat hakkında bilgiler öğretirler. Hamile kalan kadınlar 300 kübit[154] uzunluğunda dev çocuklar doğururlar. Devler aç kalınca hayvanlara, insanlara hatta birbirlerine saldırırlar. İnsanların dünyasında kötülük artar. Enok kitabına göre bunlara sebep olanlar düşmüş meleklerdir. Kitapta düşmüş meleklerin isimleri ve insanlara öğrettikleri bilgiler anlatılır. Azâzêl insanlara silah ve aletler yapmayı, Semjâzâ büyü yapmayı, Armârôs büyü bozmayı, Barâqîjâl yıldızları, Kôkabêl galaksileri, Ezêqêêl bulutları, Araqiêl yeryüzünün işaretlerini, Shamsiêl güneşin işaretlerini, Sariêl ise ayın yörüngesini öğretmiştir. İnsanlık felakete sürüklenip feryatları göğe ulaşınca dört büyük melek[155] harekete geçer ve Tanrı'ya ne yapmaları gerektiğini sorarlar. Tanrı, Uryel[156] ismindeki tinsel varlığa Nuh'a gitmesini ve ona yapması gerekenleri öğretmesini söyler. Azâzêl'in Dudael çölünde karanlığa hapsedilmesini, diğer düşmüş

[153] *Tanakh, Torah,* Genesis 6/1-20.
[154] "Cubit" bir uzunluk birimidir. Mısır'da ve Mezopotamya'da kullanılan bu ölçü birimi 44,6 cm olan kısa kübit ve 52,1 cm olan uzun kübit şeklinde farklı kullanımlara sahiptir (E. Bashan, "Weights and Measures," *Encyclopaedia Judaica*, c.20, s.700-706). Bu durumda devlerin boyu kısa kübite göre 133 metreye uzun kübite göre de 156 metreye denk gelmektedir. Enok'un Türkçe tercümelerinde 135 metre olduğu ifade edilmektedir. (bk. *Peygamber Enok'un Kitabı*, trc. Günyüz Keskin, İstanbul: Hermes, 2011)
[155] Bunlar, Mikail, Uryel, Rafael ve Cebrail'dir ancak Laurance'nin tercümesinde Suryel adında beşinci bir meleğin daha ismi geçmektedir.
[156] Laurance'nin tercümesinde Arsayalalyur şeklinde geçmektedir.

meleklerin de insanlardan edindikleri çocukların ölümlerini görmelerinin ardından hapsedilmelerini emreder.[157]

Enok kitabında Semjâzâ'nın büyü yapmayı Armârôs'un da büyü bozmayı öğrettiğine dair verilen bilgiler ile Kur'ân-ı Kerîm'de Ehl-i Kitap'tan bir grubun Harut ile Marut adındaki iki melekten büyü yapmayı ve karı ile kocanın arasını açmayı öğrendiğine dair verilen bilgiler tematik açıdan benzerlik göstermektedir.[158]

Mecusilerin kutsal kitabı olan Avesta'da geçen Haurvatat ile Ameretat adındaki iki tinsel varlık, isimlerinin telaffuzu bakımından Harut ile Marut ismine benzemektedir. Avesta'da geçen Haurvatat ile Ameretat, çoğunlukla bir arada zikredilen ve iyilikle özdeşleştirilen tinsel karakterlerdir. Haurvatat mevsimlerin sunduğu zenginliklerden, Ameretat ise tarım ve hayvancılığın bereketinden sorumludur.[159] Dolayısıyla benzerlik sadece isimlerin telaffuzunda olup büyü öğretme ve eşlerin arasını açma konusunda bir benzerlik yoktur. Ancak Mecusi mitolojisindeki melek konseyi anlamına gelen Amesha Spentas'ta[160] yer alan Aeshma-daeva'nın karı ile kocanın birleşmesine engel olmak gibi bir amacının olduğundan bahsedilmektedir.[161] Fars kültüründeki Aeshma-daeva'nın Sami kültürüne Asmodeus (*Ashmedai*) adı altında adapte edildiği ifade edilmektedir.[162]

Asmodeus tıpkı Aeshma-daeva gibi yeni evlenen eşlerin birleşmesine engel olan tinsel bir varlıktır. Babil sürgünü yıllarında Ninova'da yazıldığı ifade edilen ve Septuagint külliyatı içerisinde yer alan Tobit kitabında Asmodeus'tan bahsedilir. Asmodeus, Raguel'in kızı Sara ile evlenen erkekleri zifaf gecesi öldürmektedir. Bu şekilde

---

157 J.B. Lumpkin, *The Books of Enoch*, 26-35; R. Laurence, *The Book Of Enoch*, 5-12; C.F. Horne, *The Great Rejected Book*s, 56-58.
158 Bakara 2/102.
159 J. Darmesteter, *The Zend-Avesta The Vendidad* (Oxford: Oxford University Press, 1880), 165-170, 241-246.
160 M. Lindemans, *The Encyclopedia on Mythology, Folklore and Religion*, http://www.pantheon.org/ (12.5.2019).
161 R. E.Guiley, *The Encyclopedia of Angels* (New York: Facts On File Inc., 2004), 10-53.
162 A. Piras, "Angels," 1/345; P. Oursel, L. Morin, "Mythology of Ancient Persia", 318.

yedi kocası ölen Sara, ölmek için dua ederken Tobit de yaşadığı ekonomik ve sağlık sorunlarından kurtulmak için dua etmektedir. Her ikisinin de duasına karşılık veren Tanrı, melek Rafael'i yardıma gönderir. Tobit'in oğlu Tobias ile Raguel'in kızı Sara'nın evlendirilmesi ve Tobit'in durumunun iyileştirilmesi amaçlanmaktadır. Yolculuk esnasında Dicle nehrinden fırlayan dev bir balık Tobias'ın ayağının önüne atlar. Rafael, Tobias'a balığın safrasını, kalbini ve karaciğerini saklamasını söyler. Tobias, Rafael'in öğrettiği şekilde bu malzemeyle tütsü yapar. Zifaf gecesi Tobias'ı öldürmek isteyen Asmodeus tütsüden rahatsız olur ve Mısır'a kaçar. Ardından giden Rafael, Asmodeus'u yakalar ve zincire vurur.[163]

Yahudi din bilgini Solomon Judah Leib Rappaport (1790–1867), Asmedeus'un Sami kültüre isim olarak Fars kültüründeki Aeshma-daeva'dan entegre edildiğini ancak kavram olarak Babil mitolojisine ait olduğunu söylemektedir.[164] Büyünün kaynağına dair rivayetlerin Babil Aramcasıyla ilişkisi ve Suriye'den İran'a kadar geniş bir bölgede yayılmış olması, büyücülüğün dinler arası bir olgu (*interreligious phenomenon*) olduğuna ve Babil büyücülüğünün de bunun en bariz kanıtı olduğuna dair yorumların yapılmasına neden olmuştur.[165]

Asmedeus, Talmud'da Kral Süleyman'la birlikte hikâye edilir. Süleyman, yardımcılarına inşaatın demirden aletler kullanılmadan nasıl gerçekleşebileceğini sorar. Onlar da Shamir'in (*erkek ötücü kuş*) Musa peygamber'e Efod (*Koen Gadol'un giydiği özel giysi*) taşını getirdiğini söylerler. Süleyman, taşa nasıl ulaşacağını sorar. Yardımcıları bunu ancak cinlerin bileceğini söylerler. Cinler ise cevabı ancak cinlerin prensi Asmedeus'un bileceğini söylerler. Cinler, Asmedeus'un hangi dağdaki çukurdan su içtiğini de söylerler. Asmedeus, her gün göğe yükselip semanın bilgisini öğrenmekte[166] daha

[163] S.L. Brenton, *Septuagint*, 512-522.
[164] R. Belof, "Asmodeus (Ashmedai)", *Encyclopaedia Judaica,* 2/592-593.
[165] A.Y. Reed, *Fallen Angels and The History of Judaism and Christianity The Reception of Enochic Literature* (Cambridge: 2005), 254-255.
[166] Kur'ân-ı Kerîm'de de (Sâffât 37/7-10; Cinn 72/8-10) cinlerin göğe yükselip bilgi

sonra yere inip yeryüzünün bilgisini öğrenmekte sonra da kazdığı çukurdan su içip kuyuyu mühürleyerek uzaklaşmaktadır. Süleyman, Jehoiada'nın oğlu Benaiahu'ya üzerinde Tanrı'nın isminin nakşedildiği yüzük, zincir, yün kaftan ve şarap fıçısı verir ve onu Asmedeus'u yakalamaya gönderir. Benaiahu, Asmedeus'un çukurunun altında bir delik açıp suyu boşaltır ve kaftanla deliği tıkar. Ardından çukurun üstünde delik açıp içini şarapla doldurur ve bir ağacın üstüne çıkar. Su içmeye gelen Asmedeus şarabı görüp *"içki kimsede akıl bırakmaz. Fuhuş ve şarap anlayışı yok eder."* der. Ancak susuzluğuna yenik düşen Asmedeus şarabı içer ve sızar. Benaiahu onu zincire bağlar. Benaiahu, ayılıp çırpınmaya başlayan Asmedeus'a iki defa *"Efendinin adı üzerine olsun."* der. Asmedeus çırpınmayı bırakır. Böylece Kudüs'e doğru yola çıkarlar. Yolda bazı olaylar yaşanır. Asmedeus, yolunu şaşıran köre ve sarhoşa yardım eder. Düğün görüp ağlar. Yedi yıl dayanacak ayakkabı isteyen bir adama ve bir kâhine güler. Sonunda Kudüs'e varırlar. Süleyman, inşaat için Shamir'e ihtiyacı olduğunu söyler. Asmedeus, onun deniz prensinde olduğunu ve sadece güvendiği ağaçkakana verdiğini söyler. Daha sonra yolda yaşananların gerekçesi sorulur. Asmedeus, köre yardım ettiğini çünkü onun iyi birisi olduğunu, ona yardım edenin sonraki hayatında lütuf bulacağını söyler. Sarhoşun kötü birisi olduğunu, ona iyilik ettiğini, böylece sarhoşun gelecek dünyadan nasibinin kalmaması için uğraştığını söyler. Düğünde ağladığını çünkü damadın 30 gün içinde öleceğini ve gelinin 13 yaşındaki kayınbiraderinin büyümesini beklemek zorunda kalacağını söyler.[167] Asmedeus, güldüğü kişilerden yedi yıl dayanacak ayakkabı isteyen adamın yedi gün ömrü kaldığını, kâhinin de oturduğu

edinmeye çalıştıkları ama taşlanarak kovuldukları anlatılmaktadır.

[167] Kayınbiraderinin büyümesini beklemek zorunda kalmasının nedeni Yahudi şeriatıdır. Tanah'ın Torah, Deuteronomy 25/5-10 kısmına göre, birlikte oturan kardeşlerden biri ölürse kalan kardeş dul kadını almalı ve doğacak ilk oğul, ölen kardeşin adını sürdürmelidir. Kayınbirader bu görevi yapmazsa dul kadın Yahudi eşrafını çağırır. Toplananlar kayınbiraderin ayağındaki çarığı çıkarır ve yüzüne tükürür. Kayınbiraderin nesli de 'Çarığı çıkarılanın soyu' olarak anılır.

yerin altında gömülü hazineden habersiz olduğunu söyler. Süleyman ona *"sizin bizden üstünlüğünüz nedir?"* diye sorar. Asmedeus *"zincirimi kaldırıp yüzüğünü ver de göstereyim."* der. Süleyman söyleneni yapar. Asmedeus onu yutar, bir kanadını yere bir kanadını göğe uzatır ve Süleyman'ı 400 parasang (*fersah*) yani 2400 km öteye fırlatır.[168]

Talmud'da anlatılan bu hikâyenin tematik açıdan Kur'ân-ı Kerîm'le bazı benzer noktaları vardır. Kur'ân-ı Kerîm'de, Süleyman peygamberin emrine tahsis edilen ifritlerin denizden inci çıkardıkları,[169] cinlerden oluşan bir ordusunun olduğu,[170] bir cinin Süleyman peygambere oturduğu yerden kalkmadan melikenin tahtını getirebileceğini, kitap bilgisi olan birinin ise göz açıp kapayıncaya kadar getirebileceğini söyledikleri,[171] onun için çalışan cinlerinden başkaldıranların ateşle cezalandırıldığı, cinlerin onun için kaleler, heykeller, havuz büyüklüğünde leğenler ve kazanlar yaptıkları,[172] Süleyman peygamberin denendiği, bağışlanma dilediği ve kendisine rüzgârlara hükmetme imkânı verildiği, böylece istediği yere yumuşak bir şekilde akabildiği, dalgıç ve yapı ustası cinlerin zincirlere vurulmuş olarak Süleyman peygamberin emrine verildiği anlatılmaktadır.[173]

Talmud'da ve Kur'ân-ı Kerîm'de zincire vurulan cinlere hükmedildiğinin anlatılması ve onlardan inşaat işlerinde yararlanıldığının anlatılması tematik benzerliklerdendir. Ayrıca Talmud'da Asmedeus'un geleceği bildiğinin (*ayakkabı siparişi veren adamın ve damadın öleceğini bilmesi*) anlatılmasına tematik açıdan benzer bir anlatım Kur'ân-ı Kerîm'de de bulunmaktadır. Her iki metinde de, anlatılan karakterler insanların bilemeyeceği şeyleri bilmektedir. Kur'ân-ı Kerîm'de Musa peygamberin kendisine Allah katından bilgi

168 R.I. Epstein - M.Simon, *Talmud*, *Gittin*, 68a-68b. 195-198.
169 Enbiyâ 21/82.
170 Neml 27/17.
171 Neml 27/39-40.
172 Sebe' 34/12-13.
173 Sâd 38/34-38.

verilen bir kul ile birlikte yaptığı yolculuk anlatılır. Musa peygamber ondan ilim öğrenmek istemektedir. Yolculuk esnasında o kişi, bindikleri gemiye zarar verir, rastladıkları bir çocuğu öldürür ve kendilerine kötü davranan köylülerin yıkılmak üzere olan duvarını tamir eder. Her defasında karşı çıkan Musa peygambere sonunda davranışlarının sebebini anlatır. Gemiye zarar vermesinin nedeni, gemilere el koyan zorba bir kralın hasarlı olduğu için bu gemiye dokunmasını engellemek içindir. Çocuğun öldürülmesinin sebebi, anne babasını isyana ve nankörlüğe götürmesine engel olmak içindir. Tamir edilen duvarın altında iki yetim çocuğa ait hazine vardır ve çocuklar büyüyünceye kadar hazine saklı kalmalıdır.[174]

Talmud ve Kur'ân-ı Kerîm arasındaki benzerlik, her iki metinde de geleceğin bilgisine sahip olan tinsel varlıkların geleceğin şekillenmesi için müdahalede bulunduklarının anlatılıyor olmasıdır. Ancak Kur'ân-ı Kerîm'de anlatılan tinsel varlık, gelecek hakkındaki bilgiye kendiliğinden sahip olmadığını, ona bu bilginin verildiğini özellikle vurgulamaktadır.

Tanakh'ta Azâzêl ismi geçmektedir.[175] Ancak Tanakh'ın anlatımına göre Azâzêl'in tasnifi oldukça güçtür. Bir yerin adı olarak tanımlandığı gibi tinsel bir karakterin ismi olarak da tanımlanmaktadır. Tanakh'ın anlatımına göre İsraillilerin günahlarına kefaret olmak üzere bir ritüel düzenlenir. Töreni 'koen' olarak seçilen Harun ve onun nesli yönetebilir.[176] Tören, Harun'un hatalara kefaret olmak üzere bir Hatat-boğası, yakmalık sunu olarak bir koç ve iki teke kurban etmesiyle gerçekleşir. Tekeler arasında kura çekilir. Üzeri yazılı iki taş bir kutuya konulur. Taşın birinde Tanrı'yı ifade etmek üzere 'Aşem için' anlamına gelen 'L'Aşem' yazılıdır. Diğer taşta ise 'Azâzêl için' anlamına gelen 'L'Azâzêl' yazılıdır. Harun (*Koen*), kurada 'L'Aşem' çıkan tekeyi Tanrı'ya kurban edip kendisine 'L'Azâzêl' çıkan tekenin karşısına geçer ve iki eliyle başını tuttuğu tekeye İsraillilerin

[174] Kehf 18/60-82.
[175] *Tanakh, Torah,* Leviticus 16/1-28.
[176] *Tanakh, Torah,* Numbers 18/1-7.

suçlarını açıklar. Bir görevli tekeyi çöle götürüp salar. Böylece teke İsraillilerin günahını uzak bir diyara taşımış olur. Tanakh'ta ismi geçen Azâzêl'in ne olduğu ve kelimenin kökeni konusunda Yahudi din bilginleri tarafından farklı yorumlar yapılmıştır. Kelimenin 'çetin' anlamına gelen 'Az' ile 'güç' anlamına gelen 'El' kelimelerinin birleşimi olduğu, çöldeki bir uçurumu veya keçinin gittiği yeri ifade edebileceğini söyleyenlerin yanında kelimeyi İbranca'da ve Arapça'da 'uzaklaştırmak' anlamına gelen 'azl' köküyle ilişkilendirip günahı uzaklaştırmak/azletmek anlamının kastedildiğini savunanlar da olmuştur. Bir başka görüşe göreyse kelime 'keçi gitti' anlamına gelen 'Ez Azal' ifadesinden türetilmiştir.[177] Azâzêl'in, Kudüs'ün 20 km. doğusunu, kötü bir ruhun adını veya Şeytan'ın isimlerinden birini ifade ettiğini söyleyenler de olmuştur.[178]

Enok kitabında, düşmüş meleklerin cezaları açıklanırken insanlara büyü yapmayı öğreten ve düşmüş meleklerin lideri olan Semjâzâ'dan ziyade insanlara silah yapmayı öğreterek yeryüzüne kötülüğü getirdiği söylenen Azâzêl'in üzerinde durulur. Rafael tarafından cezası verilen Azâzêl'in çölde bir yere gömüldüğü ve üzerinin taşlarla doldurulduğu anlatılır.[179] Semitik dil ailesinden Ugaritçe'de 'azzi' Akadca'da 'ezzu' kelimelerinin tinsel varlıkları ifade etmek için kullanıldığı ifade edilmektedir.[180]

Yahudi kültüründe Şeytan'ı ifade etmek için Satan, Samael, Aşmeday ve Malah Amavet (*Ölüm Meleği*) gibi isimler kullanılmaktadır.[181] Kur'ân-ı Kerîm'de de Azrail'i ifade etmek için 'ölüm meleği' anlamına gelen 'Melekü'l-Mevt' terkibi kullanılmaktadır.[182] Ancak bu isim benzerliğine rağmen Yahudi kültürünün aksine İslam kül-

[177] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 3:303-332.
[178] M. Easton, *Eastons Bible Dictionary From Illustrated Bible Dictionary* (USA: Thomas Nelson, 1897), 116-117.
[179] C.F. Horne, *The Great Rejected Books*, 62-63; R. Laurence, *The Book Of Enoch*, 7-15; J.B. Lumpkin, *The Books of Enoch*, 29-39.
[180] W.M. Schniedewind - J.Hunt, *A Primer on Ugaritic Language, Culture, and Literature* (Cambridge: y.y., 2007), 16.
[181] Y. Haleva vd., *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*, 1/253, 523.
[182] Secde 32/11.

türünde 'Melekü'l-Mevt' ismindeki tinsel varlık, olumsuz bir figür olarak görülmez ve Şeytan'la özdeşleştirilmez.

Bazı tefsir ve hadis kitaplarında israilliyattan olduğu zikredilen bazı rivayetlerde düşmüş melek olgusu göze çarpmaktadır. Bu anlatımlar, Enok kitabındaki, meleklerin insan kadınlarıyla birleşmek uğruna bu hâle geldikleri anlatımına tematik olarak benzemektedir. İnsanların yaratılmasına itiraz eden melekleri[183] referans alan bu anlatım, konuyu sihir, Babil, Harut ve Marut[184] konusuna bağlar. Rivayetlerin ana fikrini insan türünü kınayan meleklerden iki tanesinin (*Harut ve Marut*) denenmesi oluşturur. İki melek denenmek üzere melekler arasından seçilir ve yeryüzüne gönderilir. Melekler bir kadınla birleşmek ister. Kadın, meleklerden putlara tapınmalarını, cinayet işlemelerini ve içki içmelerini ister. Melekler kadınla birleşmek için bunları yaparlar ve cezalandırılırlar. Kadın, meleklerden öğrendiği bilgiyle göğe yükselip Zühre yıldızı olur. Bazı anlatımlarda ise kadın zaten Zühre yıldızıdır ve melekelerin denenmesi için kadın görünümünde yeryüzüne indirilmiştir.[185] Türkçede Sabah/Çobanyıldızı (*Çulpan*) olarak bilinen, Roma kültüründeki Venüs gezegeninin Arapçası olan Zühre yıldızı, Antik Yunan'da Afrodit, Fenike'de Astarte, Antik İran'da ve Keldanilerde Anahita, Babil'de İştar, Antik Mısır'da ise Isis'le özdeşleştirilmiştir. Tanakh'ta geçen ve İbrancada 'parlak yıldız' veya 'sabah yıldızı' anlamına gelen[186] ifadenin Latincesi olan Lucifer kelimesi de Şeytan ile özdeşleştirilmiştir.[187] Işığın veya ateşin taşıyıcısı olarak tarif edilen Lucifer için düşmüş meleklerin lideri tanımı yapılmıştır.[188]

Yahudi ve Hıristiyan teolojisindeki meleklerden bazılarının ori-

---

183 Bakara 2/30.
184 Bakara 2/102.
185 Râzi, 3/286-288; Taberi, 1:282-292; Kurtubi, 2/245-247; İbn Kesir, *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri,* trc. B. Karlığa - B. Çetiner (İstanbul: Çağrı, 1993), 2/444-449.
186 *Tanakh, Nevi'im,* Isaiah 14/12-15.
187 C.R. Coulter - P. Turner, *Encyclopedia of Ancient Deities* (London: Routledge, 2012), 295,495.
188 R.E. Guiley, *The Encyclopedia of Angels* (New York: Facts On File Inc., 2004), 221.

jinalliklerini muhafaza edemeyip 'düşmüş melek' oldukları inancının[189] tersine İslam inanışında meleklerin Allah'ın emrinden çıkmayacakları, isyan veya kötülük etmeyecekleri ve Allah'a itaatten yüz çevirmeyecekleri inancı hâkimdir.[190]

Değerlendirme ve Sonuç

Ortadoğu coğrafyası halklarının çoğunluğunun konuştuğu dil grubu olan Semitik dillerde yazılmış olan dini metinlerden Aramice, İbranice ve Arapça olanları yüzlerce yıl sonra ve yazıya aktarıldığı topraklardan çok uzak diyarlarda bile varlığını sürdürmekte ve inanan insanların hayatlarını etkilemektedir. Semitik dini metinlerin şekillendirdiği, evrensel karakter kazanmış bu inanç sistemlerine samimi duygularla bağlanan insanlar, varoluşlarından itibaren bütün hayatlarına yaratıcı güç olan bir ilahın mutlak iradesinin müdahale ettiğine inanmaktadırlar. Ayrıca hem ibadet maksadıyla hem de bilgi edinme amacıyla okudukları kutsal metinlerde isimleri ve eylemleri anlatılan ruhani/tinsel varlıkların da değişik şekillerde, insanların hayatlarına müdahil olduklarına inanmaktadırlar.

Semitik metinlerde, yaratıcı güç tarafından yaratıldığı ifade edilen tinsel varlıklar, fiziki âlemde insanlar tarafından duyumsanamayan ancak metinlerdeki anlatımlarda insanlarla etkileşime girebildikleri ifade edilen varlıklardır. Melekler gibi bazı tinsel varlıklar hem kendi iradeleri bulunan hem de tanrısal iradenin hizmetinde olan varlıklar iken bazıları da kendi iradeleri doğrultusunda kötülüğü tercih ettiği ifade edilen demonik varlıklardır. Semitik dini metinlerde yaratıcı güç, mutlak hâkimiyet sahibi olup iyi olsun kötü olsun bütün tinsel varlıkların yaratıcısı, gözeticisi ve yargılayıcısı konumundadır. Bu bakımdan tinsel varlıklar tipolojik olarak tanrısallık özelliği taşımamaktadırlar. Tinsel varlıklar ateşle veya ışıkla ilişkilendirilmekte ve insanüstü güçlerle tavsif edilmiş olmakla birlikte yaratmak veya mutlak güç kudret sahibi olmak gibi özellikler-

[189]C. Hodge, *Systematic Theology*, http://www.ccel.org/ccel/hodge/theology1.html. (12.5.2019).
[190] H. Karaman vd., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2016), 1/45-46.

den yoksun olarak anlatılmaktadır.

Karşılaştırmalı değerlendirme açısından Semitik metinlerdeki tinsel varlıkların, bazen aynı isimlerde ve aynı karakterlerde bazen de farklı isimler altında fakat aynı formatta hikâye edildiği görülmüştür. Örneğin Şeytan'ın insan türüne yönelik husumetinin kaynağını açıklama konusunda apokrif kaynaklar ile Kur'ân-ı Kerîm'in anlatımlarında benzerlikler bulunmaktadır. Ancak Tanakh'ın anlatımlarına göre insanın Cennet'ten çıkarılmasına sebep olan tinsel karakter yılandır. Bu gibi örneklerde karakterlerin isimleri farklılaşmakta ancak anlatılan hikâyenin temasında benzerlikler bulunmaktadır. Hatta Semitik kültüre komşu halkların mitolojilerinde bile farklı isimler altındaki tinsel varlıklar hakkında anlatılanların tematik olarak Semitik dinsel metinlerin anlatımlarıyla benzeştiği görülmektedir.

Kaynakça

Backhause, K.. "Yeni Ahit". *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları Sözlüğü.* 848, 849. ed. M. Selçuk - H. Albayrak. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2013.

Barborka, G. – Knoche, G.. "The Encyclopedic Theosophical Glossary Theosophical Society in Israel". www.theosophia.co.il (14.6.2019).

Bashan, E.. "Weights and Measures". *Encyclopaedia Judaica.* 20/700-706. USA: Thomson Gale, 2007.

Belof, R.. "Asmodeus (Ashmedai)". *Encyclopaedia Judaica,* 2/592-593. USA: Thomson Gale, 2007.

Birışık, A.. "Kur'an". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* 26/383-386. Ankara: TDV Yayınları, 2002.

Black, J.. Green. A. *Mezopotamya Mitolojisi Sözlüğü Tanrılar İfritler Semboller.* İstanbul: Aram, 2003.

Bottero, J.. *Eski Yakındoğu Sümer'den Kutsal Kitab'a.* trc. L. A. Özcan. Ankara: Dost, 2005.

Bratton, F. G.. *Yakın Doğu Mitolojisi.* trc. N. Muallimoğlu. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1995.

Brenton, S. L.. "The Septuagint With Apocrypha: English".

http://ecmarsh.com (8.6.2019).

Charlesworth, J. H.. "Biblical Literature: Apocrypha and Pseudepigrapha". *Encyclopedia of Religion*. 2:896-905. USA: Thomson Corporation, 2005.

Coulter, C. R. – Turner, P.. *Encyclopedia of Ancient Deities.* London: Routledge, 2012.

Çakan, İ. L.. *Hadis Edebiyatı Çeşitleri Özellikleri Faydalanma Usulleri.* İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1996.

Dalby, A.. *Dictionary of Languages*. London: A & C Black, 2006.

Dan, J. "Michael and Gabriel in the Kabbalah". *Encyclopaedia Judaica*. 14/169. USA: Thomson Gale, 2007.

Davidson, F. – Stibss, A. – Kevan, E.. *The New Bible Commentary.* London: Billing and Sons, 1954.

Deane, J. B.. *The Worship of The Serpent Traced Throughout The World Attesting The Temptation and Fall of Man By The Instrumentality of A Serpent Tempter*. London: y.y., 1833.

Demir, M. – Özafşar, M.. "Vehb b. Münebbih". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 42/608-610. Ankara: TDV Yayınları, 2012.

Dennys, N.. *Folklore of Chine and Its Affinities with That of The Aryan and Semitic Races.* London: y.y., 1876.

Düzgün, Ş. A.. "Dinsel ve Mitolojik Yönleriyle Cin ve Şeytan Algımız". *Kelam Araştırmaları Dergisi* 10/2 (2012), 11-30.

Easton, M.. *Easton's Bible Dictionary From Illustrated Bible Dictionary.* USA: Thomas Nelson, 1897.

Ellicott, C. J.. *New Testament Commentary for english Readers.* New York: 1897.

Etheridge, J. W.. *The Targums of Onkelos and Jonathan Ben Uzziel on The Pentateuch with The Pragments of The Jerusalem Targum from The Chaldee.* London: y.y., 1862.

Findly, E. B.. "Breath and Breathing". *Encyclopedia of Religion*. 2/1041-1047. USA: Thomson Corporation, 2005.

Firestone, R.. *Yahudiliği Anlamak İbrahim'in-Avram'ın Çocukları*. trc.

Ç. Erendağ - L. Kartal. İstanbul: Gözlem, 2004.

Gilson, Etienne. *The Christian Philosophy of St. Thomas Aquinas*. trc. L. K. Shook, Notre Dame: 2010.

Green, R. M.. "Theodicy". *Encyclopedia of Religion*. 13/9111-9121. USA: Thomson Corporation, 2005.

Greenberg, M.. *Dictionary of Languages*. London: A & C Black, 2006.

Guiley, R. E.. *The Encyclopedia of Angels.* New York: Facts On File Incorporated, 2004.

Hackett, A. J.. "Semitic Languages". *Encyclopedia of Language and Linguistics*. 12/229-235. Amsterdam: Elsevier Science Publising, 2006.

Haleva, N.. *Pirke Avot Bilgelerimizin Öğretileri*. trc. Ester Asa. İstanbul: Gözlem, 2004.

Haleva, Y. - Alaluf, İ. - Benveniste, M. - Haleva, N. - Adoni Y. – Peres, İ.. *Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*. thk. M. Farsi, trc. E. Asa - D. Yanni - B. B. Danon. İstanbul: Gözlem, 2010.

Harvey, W.. "Torah". *Encyclopaedia Judaica*. 20/39-46. USA: Thomson Gale, 2007.

Hodge, C.. "*Systematic Theology*". http://www.ccel.org/ccel/hodge/theology1.html. (12.5.2019).

Hooke, S. H.. *Ortadoğu Mitolojisi Mezopotamya Mısır Filistin Hitit Musevi Hıristiyan Mitosları*. trc. A. Şenel. Ankara: İmge, 2015.

Horne, C. F.. *The Great Rejected Books of the Biblical Apocrypha. The Sacred Books and Early Literature of the East.* trc. F. C. Conybeare - B. Cowper. New York - London: Parke Austin and Lipscomb, 1917.

Işık, H.. "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an'a Göre Şeytan". *Bozifder*. 13/13 (2018), 35-74.

İbn Kesir, Ebu'l-Fida İmadu'd-Din. *Hadislerle Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri.* trc. B. Karlığa - B. Çetiner. İstanbul: Çağrı, 1993.

J. Darmesteter. *The Zend-Avesta The Vendidad.* Oxford: Oxford University Press, 1880.

Jakson, D. P.. *Gılgamış Destanı*. trc. A. Antmen, Ankara: y.y., 2005.

Jeffery, A.. *The Foreign Vocabulary of Quran*. Baroda: Oriental Institute, 1938.

Karaman, H. - Çağrıcı, M. – Dönmez, İ. K. – Gümüş, S.. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2016.

Katar, M.. "Şeytan". *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü*. ed. M. Selçuk - H. Albayrak. 710-711. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 2013.

Kitab-ı Mukaddes Eski ve Yeni Ahit. İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 1974.

Kramer, S. N.. *Sümer Mitolojisi İ.Ö. Üçüncü Bin Yıldaki Tinsel ve Edebi Gelişim Üstüne Bir Çalışma*. trc. H. Koyukan. İstanbul: Kabalcı, 1999.

Kur'ân-ı Kerîm. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2013.

Kurtubi, Muhammed İbn Ahmed. *Kurtubi Tefsiri el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an*. trc. B. Eryarsoy. İstanbul: Buruç, 1998.

Laurence, R.. *The Book Of Enoch The Prophet*. London: y.y., 1883.

Lesses, R. M.. "Lilith". *Encyclopedia of Religion*. 8/5458-5459. USA: Thomson Corporation, 2005.

Lewis, B.. *Ortadoğu Hristiyanlığın Doğuşundan Günümüze Ortadoğu'nun İki Bin Yıllık Tarihi*. trc. S. Kölay. Ankara: Arkadaş, 2005.

Lindemans, M.. "*The Encyclopedia on Mythology, Folklore and Religion*". http://www.pantheon.org/ (12.5.2019).

Litvinskii, B. A.. "Sheep and Goats". *Encyclopedia of Religion*. 12/8309-8312. USA: Thomson Corporation, 2005.

Lumpkin, J. B.. *The Books of Enoch A Complete Volume Containing*. Alabama: Fifth Estate Publishers, 2010.

Oursel, P. - Morin, L.. "Mythology of Ancient Persia Religion of the Zend-Avesta A Summary of Moslem Myths". *New Larousse Encyclopedia of Mythology*. ed. F. Guirand. 314-327. New York: Crescent Books, 2001.

Peygamber Enok'un Kitabı. trc. Günyüz Keskin. İstanbul: Hermes, 2011.

Piras, A. "Angels". *Encyclopedia of Religion*. 1/343-349. USA: Thomson Corporation, 2005.

Pope, Hugh. "Angel". *The Catholic Encyclopedia*. 1/476-481. New York: The Encyclopedia Press, 1913.

Rabin, C. M.. "Semitic Languages". *Encyclopaedia Judaica*. 18/280-286. USA: Thomson Gale, 2007.

Ramazanoğlu, M.. *Dünya Edebiyatından Seçmeler Gilgameş Destanı*. İstanbul: MEB, 1989.

Râzi, Fahruddin Muhammed İbn Ömer. *Tefsir-i Kebir Mefâtihu'l-Gayb*. trc. L. Cebeci - S. Kılıç - C. S. Doğru. Ankara: Akçağ, 1988.

Reed, A. Y.. *Fallen Angels and The History of Judaism and Christianity The Reception of Enochic Literature*. Cambridge: Cambridge University Press. 2005.

Rothkof, A.. "Michael and Gabriel in the Aggadah". *Encyclopaedia Judaica*. 14/168. USA: Thomson Gale, 2007.

Russell, J. B.. *Şeytan Antikiteden İlkel Hristiyanlığa Kötülük*. trc. N. Plümer. İstanbul: Kabalcı, 1999.

Russell, J. B.. *İblis Erken Dönem Hristiyan Geleneği*. trc. A. Fethi. İstanbul: Kabalcı, 2000.

Safra, J. E.. *Britannica Encyclopedia of World Religions*. Chicago – London - New Delhi: y.y., 2006.

Sarna, N. M.. "Biblical Literature: Hebrew Scriptures". *Encyclopedia of Religion*. 2:878-879. USA: Thomson Corporation, 2005.

Schniedewind, W. M. – Hunt, J. *A.*. *Primer on Ugaritic Language, Culture, and Literature*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.

Seligsohn, M.. "Michael". The Jewish Encyclopedia. 8/536. New York: Funk and Wagnalls Company, 1904.

Serdar, Murat. "Hıristiyanlık ve İslam'da Meleklerin Varlık ve Kısımları". *Bilimname*. 17/2 (2009), 139-164.

Shachter, J. - Freedman, H.. "*Talmud*, *Sanhedrin 65a*" ed. I. Epstein. http://www.Halakhah.com (15.4.2019)

Simon, M.. "*Talmud*, *Gittin*, 68a-68b". ed. I. Epstein.

http://www.Halakhah.com (15.4.2019).

Soanes, C. - Stevenson, A. "Concise Oxford English Dictionary". linguistic-support@babylon.com (16.5.2019).

Stephens, W.. "Demons: an Overview". *Encyclopedia of Religion*, 4/2275-2282. USA: Thomson Corporation, 2005.

Şahin, M. S.. "Cin". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 8/5-8.

Taberi, Ebu Cafer Muhammed İbn Cerir. *Taberi Tefsiri*. trc. K. Aytekin - H. Karakoyun. İstanbul: Hisar, 2013.

Tanakh The Jewish Bible Hebrew English. Illinois: Varda Books, 2009. http://www.ebookshuk.com (6.4.2019).

Tanyu, H.. "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları İlmi İnceleme ve Tenkidi". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14 (1966), 95-98.

Thurner, M.. "Seçilmişlik". *İslamiyet-Hristiyanlık Kavramları sözlüğü* ed. M. Selçuk - H. Albayrak. 660-661. Ankara: 2013.

Unterman, İ.. *The Talmud, An Analytical Guide to its History and Teachings*. New York: Bloch Publishing, 1971.

Ünal, M.. *Din Fenomenolojisi Tarihçe Yöntem ve Uygulama.* Kayseri: Geçit, 1999.

Watson, D.. "Gehinnom". *Encyclopaedia Judaica*. 7/412. USA: Thomson Gale, 2007.

Wesley, J.. "Wesley's Notes on the Bible". http://www.ccel.org/ccel/wesley/notes.html (9.5.2019).

Winternitz, H. M.. *Hind Destanlari Râmâyana Mahâbhârata Harivamşa*. trc. Korhan Kaya. Ankara: İmge, 2002.

Yasdıman, H. Ş.. *Yahudilik Üzerine Yazılar Tarihçe, Mezhep, İnanç, İbadet ve Törenler*. İzmir: İlkem, 2002.

Phenomenology of Spiritual Existences in The Semitic Religious Texts

Summary

A. L. Schloezer had given the name of 'Semitic' to a family of languages which were spoken by Aramic, Hebrew and Arabic tribes. Semitic languages were supplemented with Akkadian languages and Ethiopic languages and so forth. The Tanakh (the New Testament) and the Qurʾān were written in Semitic languages. These sacred texts have influenced a lot of peoples in different regions of the earth. Beliefs, sensations, perceptions and behaviors of these people have been affected by faiths system that were formed the Semitic sacred texts. People who are connected to this faith system have believed that some of incorporeal existences have been influenced their health, wealth and success. All of the Semitic sacred texts have been saying that God is creator, prescriptive and retributive. Incorporeal existences were created by God in Semitic sacred texts. For this reason, under no circumstances, incorporeal existences had not typologically become a God. Indeed, incorporeal existences have not got limitless power and boundless willpower as befits a God.

Incorporeal existences not only are believed in the Semitic sacred texts but are believed in all the world as well. Judaism, Christianity and Islam have spread all over the world. Accordingly, incorporeal existences have been acknowledged by the nations living in different regions of the earth. In consequence, incorporeal existences are associated with other incorporeal existences that already existed in these regions. In this way, incorporeal existences have become syncretic phenomenon in the regions embraced. Word of 'demon' in Europe is akin to 'genie (jinn)' in Semitic culture. Besides, the word 'angel' in Europe is akin to 'Malak' in Semitic culture. The previous faith in incorporeal existence in Europe has been impressed by faith in incorporeal existence in Semitic culture. Sometimes the belief system in Semitic texts is both influenced and influ-

ential. For an example, Asmodeus in Europe is derived from Aeshmadaeva in Zoroastrian. Ashmedai in Semitic culture derived from Aeshmadaeva Iranian culture and passed in Europe.

Incorporeal existences are not seen by human beings but nevertheless there certainly are incorporeal existences in the world who can influence the life of human beings in accordance with Semitic sacred texts. In addition, incorporeal existences had been related to fire and light in the Semitic sacred texts. They are two varieties as per their characters. Angels are good, favorable and beneficial incorporeal existences and demons are bad, harmful and damaging incorporeal existences. Semitic sacred texts are generally saying for the most part that angels have been created from light and demons have been created from fire. As a matter of fact, both of them are similar and relative because origin of light is fire. Additionally, some of the Semitic sacred texts have said that Satan, Semjâzâ or the other demons are fallen angels.

Human being and incorporeal existences can act according to their wish because God has given them volition. However, this volition is not unlimited. Human being and incorporeal existences are mortal, but only God is immortal and unlimited. Human being and incorporeal existences will be Judged on the day of resurrection. Therefore, they will be punished or rewarded according to their acts.

Incorporeal existences have been analyzed, and some similarities have been found between them. These similarities are occasionally noted in the names of the incorporeal existences and sometimes in their typical characteristics. For instance, the name of Gabriel and Michael are in all the semitic sacred texts and they are good angels. Sometimes, characteristics of incorporeal existences are similar, but their names aren't. For example, there are incorporeal existences that had taught magic to the human being in all the Semitic sacred texts, but their names are different, like Semjâzâ, Armârôs, Aeshma-daeva, Ashmedai, Asmodeus, Hārūt and Mārūt.

Incorporeal existences can interfere with the life of human being and vice versa, the human being can interfere with incorporeal

existences. For instance, it was written both in the Qurʾān and Talmud that the prophet Solomon gave the order to the demons to build a structure.

The methods of phenomenology of religion and comparative religion were used in order to describe typologically and morphologically incorporeal existences in the Semitic sacred texts. Thus, incorporeal existences were classified according to writing of Semitic sacred texts as per occurrences and actions of them.

As a result, all the Semitic sacred texts has said that incorporeal existences are existing, living and interfering with the life of human being. But this Semitic sacred texts emphasized that incorporeal existences and human being were controlled by God and also human being must believe in God and must take refuge in him.

Keywords: History of religions, tanakh, new testament, Qurʾān, spirit, angel, demon, satan.